

Annie Mäkelä

**”DET ÄR ETT SPRÅKARV JAG HAR MED MIG.
FAST UTAN ATT KUNNA”**

En kvalitativ studie om språkets och gemenskapens
betydelse för vuxna inlärare av meänkieli

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation
Magisterprogrammet i språk
Studieinriktningen nordiska språk
Avhandling pro gradu
Februari 2022

TIIVISTELMÄ

Annie Mäkelä: "Det är ett språkarv jag har med mig. Fast utan att kunna." En kvalitativ studie om språkets och gemenskapens betydelse för vuxna inlärare av meänkieli.

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kielten maisteriohjelma

Pohjoismaisten kielten opintosuunta

Helmikuu 2022

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen uusia kielenkäyttäjiä osana meänkielen revitalisaatiota. Uudella kielenkäyttäjällä tarkoitan yksilöä, joka aikuisena oppii käyttämään kieltä, joka ei ole hänen äidinkieltään. Lähestyn aihetta meänkielen aikuisopiskelijoiden näkökulmasta selvittäessäni mikä merkitys meänkiellellä on heille ja heidän kielelliselle identiteetilleen. Tutkimukseni pyrkii myös ottamaan selvää, millaisilla asenteilla meänkieltä kohtaan aikuisopiskelijat ovat aloittaneet meänkielenopintonsa ja millaisia asenteita he ovat kohdanneet ympäristöstään. Lisäksi tarkastelen, miten aikuisopiskelijat kokevat kuulumisensa kansalliseen vähemmistöön *tornionlaaksolaiset*.

Tutkimukseni teoreettinen tausta koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäisessä määrittelen käsitteet perintökieli (eng. *heritage language*), uusi kielenkäyttäjä (eng. *new speaker*), kieliasenteet ja kielellinen identiteetti. Lisäksi luon katsauksen Ruotsin vähemmistökielipolitiikkaan ja kielten revitalisaation käsitteeseen. Teorian toinen osa käsittelee meänkieltä yleisesti sekä sen historiaa ja nykytilannetta.

Tutkimukseni aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella joulutammikuussa 2020–2021. Kyselylomakkeeseen vastasi 41 meänkielen aikuisopiskelijaa, jotka osallistuivat meänkielen alkeiskurssille kahdessa ruotsalaisessa oppilaitoksessa. Aineiston analysointiin käytettiin laadullista sisällönanalyysia.

Tutkimukseni tulosten mukaan meänkieli on perintökieli suurimmalle osalle aikuisopiskelijoista. Tämä tarkoittaa sitä, että meänkieli on kulkenut heidän suvussaan, mutta sen siirtyminen seuraaville sukupolville on katkennut. Tästä johtuen aikuisopiskelijat eivät välttämättä ole oppineet käyttämään kieltä. Perintökielen merkityksen lisäksi meänkieli yhdistetään usein kodintuntuun, lapsuusmuistoihin ja omien juurien löytymiseen. Aineistosta löytyy myös meänkielen merkitys vähemmistökielenä, jonka säilyminen ja elvyttäminen nähdään tärkeänä. Lisäksi meänkiellellä voidaan nähdä olevan välineellinen merkitys, jolloin kielen osaaminen on hyödyksi esimerkiksi työelämässä.

Meänkielen aikuisopiskelijoiden asenteet meänkieltä kohtaan ovat pääasiassa positiivisempia kuin ympäristön asenteet. Aineistosta voidaan löytää neljä asennekategoriaa, joista ensimmäinen koskee kysymystä siitä, pidetäänkö meänkieltä oikeana kielenä. Toinen kategoria käsittelee sitä, onko meänkielen osaaminen hyödyllistä vai ei. Kolmas kategoria tarkastelee häpeään liittyviä asenteita, jotka analyysin mukaan ovat muuttumassa kohti ylpeyttä omasta kielestä ja juurista. Viimeiseksi käsitellään aikuisopiskelijoiden aikaisempaa meänkielen kielitaitoa kieliasenteiden taustalla sekä kielitaitoon liittyviä asenteita.

Tutkiessani, miten meänkielen aikuisopiskelijat kokevat kuuluvansa tornionlaaksolaisten vähemmistöön, olen löytänyt neljä tekijää, jotka voidaan kokea sekä yhdistävinä että erottavina. Nämä tekijät ovat kieli, paikka, sukulaisuus ja kulttuuri, joista erityisesti kolme ensimmäistä vaikuttavat merkittävästi aikuisopiskelijoiden kokemuksiin yhteisöön kuulumisesta. Vastauksissa on kuitenkin löydettävissä paljon vaihtelua sen suhteen, mitkä tekijät nähdään vaatimuksena yhteisöön kuulumisessa. Näiden neljän tekijän lisäksi olen tarkastellut kuulumisen tunnetta, jolla vaikuttaa olevan merkittävin vaikutus kuulumiseen. Analyysini mukaan lähes mikä tahansa yhteys Tornionlaaksoon tai meänkieleen riittää tornionlaaksolaiseen identiteettiin.

Tutkielmani tuloksista voidaan päätellä, että meänkielen säilyminen ja sen onnistunut revitalisaatio ovat riippuvaisia positiivisista asenteista meänkieltä ja sen puhujia kohtaan. Tältä osin tulokseni ovat myös linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa. Tutkimukseni tulokset osoittavat myös, että meänkielen aikuisopiskelijoilla on jo edellytykset ja motivaatio kielen oppimiseen. Uusina kielenkäyttäjinä heillä on tärkeä rooli meänkielen revitalisaatiossa. He tarvitsevat kuitenkin tukea sekä yhteiskunnalta että yhteisön ulkopuolisilta ihmisiltä.

Avainsanat: meänkieli, perintökieli, uusi kielenkäyttäjä, vähemmistökieli, revitalisaatio, kielellinen identiteetti, kieliasenteet, sisällönanalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SAMMANDRAG

Annie Mäkelä: "Det är ett språkarv jag har med mig. Fast utan att kunna." En kvalitativ studie om språkets och gemenskapens betydelse för vuxna inlärare av meänkieli.

Avhandling pro gradu

Tammerfors universitet

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation

Magisterprogrammet i språk

Studieinriktningen nordiska språk

Februari 2022

I denna pro gradu-avhandling studerar jag nytalare som en del av revitaliseringen av meänkieli. Med nytalare menar jag en vuxen individ som lär sig att använda ett språk som inte är hens modersmål. Jag närmar mig ämnet ur vuxna inlärares perspektiv när jag tar reda på vilken betydelse språket har för dem och deras språkliga identitet. Studien syftar också till att undersöka med vilka attityder mot meänkieli vuxna inlärare har inlett sina meänkielistudier samt vilka attityder de har upplevt från sin omgivning. Ytterligare granskar jag hur vuxna inlärare uppfattar sin tillhörighet till den nationella minoriteten *tornedalingar*.

Den teoretiska bakgrunden till min studie består av två delar varav den första definierar begreppen arvspråk (eng. *heritage language*), nytalare (eng. *new speaker*), språkattityder och språklig identitet. Dessutom ger jag en översikt över Sveriges minoritetsspråkpolitik och begreppet språkrevitalisering. Den andra delen av teorin behandlar meänkieli i allmänhet och dess historia samt nuvarande läge.

Materialet för avhandlingen samlades in med en elektronisk enkät i december-januari 2020–2021. Enkäten besvarades av 41 vuxna inlärare av meänkieli som deltog i en nybörjarkurs i meänkieli vid två undervisningsanstalter i Sverige. Materialet analyserades med kvalitativ innehållsanalys.

Enligt resultaten är meänkieli ett arvspråk för de flesta vuxna inlärare, dvs. meänkieli har funnits i deras släkter men dess överföring till nya följande generationer har upphört. På grund av detta har vuxna inlärare inte nödvändigtvis lärt sig använda språket. Utöver betydelsen som arvspråk förknippas meänkieli ofta med hemkänsla, barndomsminnen och att hitta sina egna rötter. Av materialet framgår också att meänkieli anses ha betydelse som ett minoritetsspråk vars bevarande och återupplivande ses som viktigt. Dessutom kan meänkieli ses ha en instrumentell betydelse, vilket betyder att språkkunskaper är till nytta till exempel i arbetslivet.

Vuxna inlärares attityder mot meänkieli är huvudsakligen mer positiva än omgivningens attityder. Fyra attitydskategorier kan identifieras i materialet varav den första handlar om frågan om meänkieli är ett eget språk eller inte. Den andra kategorin handlar om nyttan med meänkieli, dvs. är det nyttigt att lära sig meänkieli eller inte. Den tredje kategorin granskar attityder som är relaterade till skam men som enligt analysen håller på att förändras mot stolthet över sitt språk och sina rötter. Slutligen behandlas vuxna inlärares tidigare språkkunskaper i meänkieli mot bakgrunden av språkattityder samt attityder relaterade till språkkunskaper.

När jag har undersökt hur vuxna inlärare upplever sin tillhörighet till tornedalingar har jag hittat fyra faktorer som kan upplevas som både förenande och särskiljande. Dessa faktorer är språk, plats, släktskap och kultur, av vilka speciellt de tre första har en betydande inverkan på vuxna inlärares upplevelser av att tillhöra gemenskapen. Emellertid kan det hittas mycket variation i svaren gällande vilka faktorer som ses som ett krav för att tillhöra gemenskapen. Utöver dessa fyra faktorer har jag också granskat känslan av tillhörighet vilken verkar ha den största betydelsen för tillhörighet. Enligt min analys räcker nästan vilken koppling som helst till Tornedalen eller meänkieli för den tornedalska identiteten.

Av resultaten av min avhandling kan man dra slutsatsen att meänkielis bevarande och dess lyckade revitalisering är beroende av positiva attityder till meänkieli och dess talare. I detta avseende ligger mina resultat också i linje med tidigare forskning. Resultaten av min studie visar också att vuxna inlärare redan har förutsättningar och motivation att lära sig språket. Som nytalare spelar de en viktig roll i revitaliseringen av meänkieli. Emellertid behöver de stöd från både samhället och människor utanför gemenskapen.

Nyckelord: meänkieli, arvspråk, nytalare, minoritetsspråk, revitalisering, språklig identitet, språkattityder, innehållsanalys

Originaliteten av denna avhandling har granskats med Turnitin OriginalityCheck-programmet.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte	3
1.2 Tidigare forskning	4
1.3 Disposition	7
2 Teoretiska utgångspunkter	8
2.1 Arvspråk och dess nytalare	8
2.2 Språkattityder	11
2.3 Språklig identitet	13
2.4 Minoritetsspråkpolitik i Sverige	15
2.5 Språkrevitalisering	17
3 Meänkieli	19
3.1 Meänkieli – ”vårt språk”	19
3.2 Meänkielis historia	20
3.3 Meänkieli som nationellt minoritetsspråk	22
4 Material och metod	24
4.1 Materialinsamling och informanter	24
4.2 Kvalitativ innehållsanalys	27
5 Analys	30
5.1 Meänkielis betydelse för vuxna inlärare och deras språkliga identitet	30
5.1.1 Arvspråk	31
5.1.2 Hemkänsla, barndomsminnen och rötter	34
5.1.3 Betydelse som minoritetsspråk	35
5.1.4 Instrumentell betydelse	37
5.2 Språkattityder mot meänkieli hos informanterna och deras omgivning	38
5.2.1 Meänkieli som riktigt språk	39
5.2.2 Meänkieli som onödigt språk	41

5.2.3 Från skam till stolthet.....	43
5.2.4 Påverkan av tidigare språkkunskaper.....	44
5.3 Tillhörighet till den nationella minoriteten <i>tornedalingar</i>	46
5.3.1 Språk.....	47
5.3.2 Plats.....	49
5.3.3 Släktskap.....	50
5.3.4 Kultur.....	51
5.3.5 Känslan av tillhörighet.....	52
6 Kritisk granskning av studien.....	55
7 Sammanfattande diskussion.....	58
Litteraturförteckning.....	64
Bilaga 1.....	72
Bilaga 2.....	73

1 Inledning

Meänkieli (också *tornedalsfinska*) är ett språk som talas av *tornedalingar*, det vill säga folk speciellt i norra Sverige kring Torneälven. Ur språkvetenskaplig synvinkel sett hör meänkieli till nordbottniska dialekter av finska språket. Språket liknar alltså finskan men det har nya lånord och intryck från svenskan. (Andersson 2020, Institutet för språk och folkminnen 2020b.) Meänkieli har talats i Sverige i århundraden före de nuvarande statsgränserna men först år 2000 fick språket officiell status. Sedan dess har meänkieli varit ett av de fem nationella minoritetsspråken i Sverige. (Hyltenstam 2007: 237; Winsa 1996.)

Historiskt har tornedalingar precis som andra språkliga minoriteter i Sverige diskriminerats av den svenska staten. Staten har pressat minoritetsspråktalare till att endast tala svenska vilket har lett till att deras eget språk har bytts till svenska. Som en följd av denna så kallade försvenskningspolitik är meänkielis nuvarande läge osäkert eftersom skam över meänkieli har förhindrat den naturliga överföringen av språket till nya generationer. Det är svårt att uppskatta språkets nuvarande tillstånd och framtid eftersom det inte finns någon statistik över antalet meänkielitalare. (Institutet för språk och folkminnen 2020b; Wande 2007: 137.) Några databaser över världens hotade språk kallar meänkieli ett utrotningshotat, till och med döende språk. (ELP 2021; Glottolog 2021.) Det finns alltså ett stort behov av att revitalisera språket och säkra dess framtid.

Juridiskt sett har meänkieli ändå tillsammans med andra nationella minoritetsspråk i Sverige ett relativt bra läge. Sveriges språklag (SFS 2009: 600) förutsätter att de nationella minoritetsspråken ska skyddas och främjas. Det finns flera sätt att genomföra språklagen så att minoritetsspråkens framtid skulle se så ljus ut som möjligt. Dessa åtgärder kallas språkrevitalisering och en viktig del av revitaliseringen är språkets *nytalare*. Nytalare omfattar personer som inte exponerats för minoritetsspråk hemma eller i sin vardagliga omgivning men som lär sig språket exempelvis som vuxna inlärare eller genom olika slags revitaliseringsprojekt. Med nytalare syftar man också till sådana språkinlärare som studerar sitt *arvspråk*. (O'Rourke et al. 2014: 2.) Med arvspråk avses det språk som har gått i arv från generation till generation. Språket har talats i individens släkt och hen har möjligtvis hört det i sin barndom men har kanske inte själv lärt sig språket ordentligt. (He 2010: 67.) Begreppen arvspråk och nytalare diskuteras och definieras närmare i avsnitt 2.1.

I denna avhandling intresserar jag mig för språkrevitalisering ur individens synvinkel och koncentrerar mig på nytalare som återupplivare av meänkieli. Jag närmar mig ämnet ur synvinkeln från vuxna inlärare som har tagit del i nybörjarkurser i meänkieli och således är nytalare av språket. För de flesta vuxna inlärare är meänkieli också antagligen ett arvspråk. Jag undersöker vuxna inlärares förhållande till meänkieli och gruppen tornedalingar vilket innehåller både språkets och gemenskapens betydelse för vuxna inlärare samt deras attityder mot språket. Studiens resultat ger en möjlighet att betrakta nytalares betydelse för språkrevitalisering. Jag hoppas att resultaten också bevisar vikten av minoritetsspråkrevitalisering.

Med denna avhandling strävar jag efter att bidra med ny kunskap om arvspråk och nytalare ur minoritetsspråkets synvinkel. Dessa begrepp har ännu inte studerats mycket i ett nordiskt sammanhang och därför fyller denna studie en vetenskaplig kunskapslucka. Med avhandlingen hoppas jag således kunna medverka till att etablera begreppen arvspråk och nytalare i svenskspråkig forskning. Dessutom kommer avhandlingen att vara unik och aktuell eftersom det inte finns någon tidigare forskning med en liknande informantgrupp. Det har inte länge varit möjligt att delta i nybörjarkurser i meänkieli och därför har vuxna inlärare av meänkieli och arvspråkinlärare inte studerats tidigare.

Utöver den vetenskapliga betydelsen har denna avhandling också en samhällelig relevans. Med studien vill jag väcka intresse för minoritetsspråk och belysa varför det är viktigt att hålla minoritetsspråk vid liv. Avsikten är att ge röst till individens upplevelser och uppfattningar som ofta överskuggas av politisk debatt. När minoritetsspråksfrågor diskuteras verkar det oftast vara majoriteten som leder diskussionen. Språket i sig har också ett kulturellt värde och genom att revitalisera minoritetsspråk förbättras och skyddas minoriteternas rättigheter (Grenoble & Whaley 2006: 19–20). I sin artikel om minoriteters identitet intervjuar Mällinen (2020) Niina Kunnas som är docent i finska språket. Enligt Kunnas är språk inte endast ett medel för tänkande och kommunikation utan det är grunden för individens identitet. Hon tillägger också att språkforskning förbättrar chanserna till språkets återhämtning. (Mällinen 2020.) Jag hoppas att min kortfattade studie kan vara till någon nytta för den här kampen.

1.1 Syfte

Syftet med min undersökning är att ta reda på hur vuxna inlärare av meänkieli förhåller sig till meänkieli som antagligen är ett arvspråk för dem samt utreda attityder bakom språkinläring. Jag är också intresserad av hur vuxna inlärare själva uppfattar sin språkliga identitet i förhållande till meänkieli samt sin tillhörighet till den nationella minoriteten *tornedalingar*. Mina forskningsfrågor är följande:

1. Vilken betydelse har meänkieli för vuxna inlärare av meänkieli och deras språkliga identitet?
2. Med vilka språkattityder har vuxna inlärare börjat lära sig meänkieli och vilka attityder har de upplevt från sin omgivning?
3. Hur upplever vuxna inlärare sin tillhörighet till den nationella minoriteten *tornedalingar*?

Den första forskningsfrågan syftar till att utreda vilken betydelse meänkieli har för informanterna och deras identitet. Med den andra frågan vill jag ta reda på med vilka attityder mot meänkieli informanterna har börjat lära sig språket. Jag är också intresserad av vilka attityder de har upplevt från sin omgivning och om de attityderna har påverkat deras vilja att påbörja meänkielistudier. De här två första frågorna belyser också bakgrunden till varför informanterna har velat lära sig meänkieli. Den tredje frågan koncentrerar sig på att undersöka hurdan tillhörighet informanterna känner till den nationella minoriteten *tornedalingar*, dvs. till andra meänkielitalare, även om meänkieli inte är deras modersmål eller ett starkt språk. Jag intresserar mig särskilt för vilka faktorer som påverkar informanternas upplevelser av tillhörigheten.

Antagandet för denna studie är att meänkieli är ett arvspråk för de flesta informanter. Det betyder att jag redan i början av processen har förmodat att de flesta minoritetsspråkinlärare har någon familjehistorisk koppling till språket. Också meänkielis historia visar att på grund av avbrott i språköverföringen till nästa generationer finns det skäl och motiv att lära sig språket först i vuxen ålder (se kapitel 3). Detta antagande visade sig stämma redan utifrån bakgrundsfrågorna vilket kommer fram senare i analysen och när jag presenterar min enkät.

I denna studie ska jag till viss del använda uttrycken *förhålla sig till något* och *uppfattning*. Begreppet uppfattning är centralt speciellt i fenomenografi. Eftersom min avhandling är en innehållsanalys och inte en fenomenografisk undersökning som skulle gå djupare in i att definiera begreppet uppfattning,

ska jag nu bara kort berätta vad jag menar med uppfattningar i denna studie. Centralt i fenomenografi är att göra skillnad mellan *första* och *andra ordningens perspektiv*. Första ordningens perspektiv handlar om objektiva sanningar som betraktas utifrån. Det är alltså fråga om hurdan någon företeelse är på riktigt. Andra ordningens perspektiv för sin del berättar hur någon företeelse uppfattas vara, dvs. vilka uppfattningar och erfarenheter individen har om företeelsen. (Larsson 1986: 12.) När jag i denna studie behandlar informanternas uppfattningar undersöker jag inte hur uppfattningen utgörs utan intresserar mig endast för hur individen ser, tolkar och beskriver någon företeelse.

1.2 Tidigare forskning

Tidigare forskning om minoritetsspråk i Norden och speciellt forskning om meänkieli förefaller vara begränsad och till stor del föråldrad. Till exempel är många av de större undersökningarna om meänkieli över tio år gamla och förlagda antingen till årtusenskiftet då meänkieli fick minoritetsspråksstatus eller till år 2009 när den svenska språklagen färdigställdes och minoritetsspråkens ställning förstärktes. Lyckligtvis verkar det dock som om ämnet nyligen har fått mer uppmärksamhet och fotfäste inom den vetenskapliga världen.

I min undersökning intresserar jag mig för revitalisering mer ur individens än samhällets synvinkel. Förutom arvspråkinläring vill jag studera inlärnarnas språkliga identitet och tillhörighet till minoriteten *tornedalingar*. Christina Åhrén undersöker i sin studie *Är jag en riktig same? En etnologisk studie av unga samers identitetsarbete* (2008) samernas identitet och hur identiteten bildas i det svenska samhället. Studien ger perspektiv på individens identitetsarbete och språkattityder. En del av studien utgörs av en diskussion om en nytalare av samiska kan känna sig som en riktig same. (Åhrén 2008.) Eftersom samiskan liknar meänkieli både historiskt och territoriellt är många studier om samiskan mycket jämförbara med studier om meänkieli.

Den allra senaste forskningen inom området representeras av Matilda Viitalas examensarbete *Framtiden för meänkieli. Språklig identitet hos tornedalska elever i årskurs 4* (2020) där Viitala utreder 20 tornedalska elevers relation till meänkieli. Vid sidan av intervjuer använder Viitala också språkporträtt som metod och även om metoden är relativt ny verkar den fungera bra i en studie där språkliga identiteter står i fokus. Språkporträtt är ett visuellt och konkret sätt att beskriva hur informanten uppfattar sin språkliga identitet och det ger utrymme för informantens egna upplevelser och känslor. I studien kommer det tydligt fram hur språkarv påverkar barnets språkliga identitet. De

flesta informanter anser att meänkieli är en del av dem själva och attityderna mot meänkieli är mycket positiva. Också en betydande del av eleverna skulle vilja kunna och lära sig meänkieli även om det inte alltid är möjligt på grund av lärarbrist. Detta är ett stort problem som också tas ställning till i undersökningen. Viitala undrar hur det är möjligt att eleven enligt lagen har rättighet till modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk, i detta fall meänkieli, men i verkligheten inte får den. (Viitala 2020.) Bekymret är säkert aktuellt och välgrundat och det ställer frågan om varför lagen inte kan garantera lika rättigheter för alla.

Också Laura Arola undersöker unga tornedalingar i sin studie *Asenteellista menoa – tornionlaaksolaiset nuoret ja vähemmistökieli* (2006) där hon diskuterar hur tornedalska gymnasister förhåller sig till meänkieli som minoritetsspråk samt två- och flerspråkighet. Informanterna i studien har tagit finska språket som tillvalsämne i gymnasiet. Arola intresserar sig också för informanternas uppfattningar om majoritetens och samhällets attityder mot meänkieli. Studien visar att det förekommer både negativa och positiva attityder mot meänkieli oberoende av om man tillhör gruppen tornedalingar eller inte. Informanterna själva förhåller sig främst positiva till meänkieli men förhållandet är ändå rätt motstridigt. Informanterna prefererar till exempel ofta finskan i stället för meänkieli eftersom finska språket anses ha bättre status i Sverige. För det mesta är ungas attityder dock positiva och de har viljan att lära sig språket. (Arola 2006.)

Betydelsen av minoritetsspråkens revitalisering belyses i Juha Ridanpääs studie *Why save a minority language? Meänkieli and rationales of language revitalization* (2018). Ridanpää undersöker varför det är viktigt att återuppliva hotade språk och använder meänkieli som exempel. Materialet för studien består av åtta gruppintervjuer vars deltagare arbetar aktivt exempelvis i olika organisationer i Tornedalen och på något sätt är delaktiga i revitaliseringen av meänkieli. Att revitalisera meänkieli är viktigt för individens identitet och dess bildande. Språk och speciellt minoritetsspråk ses som en fast och oskiljbar del av individen vilket kom fram också i Viitalas (2020) studie. Förutom identiteten är språkrevitalisering viktigt också för utbildning och suveränitet. Att minoritetsspråk erkänns, standardiseras och respekteras av majoriteten symboliserar minoritetens suveränitet och är ett konkret tecken på att språket existerar. (Ridanpää 2018.)

I Ridanpääs analys (2018) kommer det också fram ett annorlunda och mer sällsynt perspektiv på revitalisering som anser att revitaliseringsarbetet kanske har gått för långt och att meänkieli är för politiserat. Detta perspektiv kan först verka konstigt men när man bekantar sig med ämnet börjar man förstå orsakerna bakom åsikten. Nackdelen med språkrevitaliseringen är att majoritetskulturen har

makten att göra det och att minoriteten antas vara tacksam och nöjd med det. En informant i Ridanpääs studie nämner meänkielis grammatik som exempel. Att skapa en egen grammatik för meänkieli som traditionellt har varit främst talat språk kan enligt informanten vara till och med skadligt för språkets naturliga användning. Studiens informanter lyfter också fram en oro för att meänkielis finska rötter förnekas och glöms bort eftersom meänkieli betonas som ett separat språk från det finska språket. De tycker att meänkielis revitalisering och bevarande är mycket viktiga men att vissa revitaliseringsåtgärder inte tjänar sina ändamål. (Ridanpää 2018.)

Annika Pasanen forskar i revitaliseringen av enaresamiska i sin doktorsavhandling *Kuávsui já peeivičuová. 'Sarastus ja päivänvalo': Inarinsaamen revitalisaatio* (2015). Enaresamiskans läge var allvarligt hotat för några årtionden sedan och det vidtogs åtgärder för att återuppliva språket. Studien jämför språkrevitalisering på individ- och gemenskapsnivå mellan åren 1997 och 2014. Materialet för studien är omfattande och utgörs bland annat av intervjuer, enkäter, rapporter och observationer. De viktigaste revitaliseringsåtgärderna har varit *språkboet*, det vill säga enaresamiskspråkigt språkbad för barn under skolåldern, skolundervisning på eget språk samt språkundervisning för vuxna inlärare. Studien visar att man har lyckats med språkrevitaliseringen av enaresamiska exceptionellt väl. Avgörande för framgången har varit att både individen och gemenskapen har varit medvetna om målet med revitaliseringen och tagit ansvar för sitt eget språk. (Pasanen 2015.)

Pasanen har fortsatt sin forskning om det samiska språket och senare skapat en broschyr om att överföra samiska till barn. *Onko kieli kotona? Saamen kielen siirtäminen lapselle* (2020) behandlar användning av samiska hemma vilket är ett viktigt ämne för det samiska språket och dess framtid. Studien presenterar tre familjer som har bestämt sig för att prata samiska med sina barn. Särskilt viktigt ur min avhandlings synvinkel är att i två av dessa familjer är antingen en eller båda föräldrarna nytalare av samiska. De har alltså lärt sig samiska som vuxna och har nu börjat använda språket också med sina barn. (Pasanen 2020.) Resultatet är viktigt när det gäller språkrevitalisering och nytalares roll i den.

Även om Pasanens studier inte direkt handlar om meänkieli, bevisar deras resultat att det verkligen är värt att fortsätta med att revitalisera hotade minoritetsspråk. Beaktansvärt är att förutom samhällets, statens och kommunernas ansvar för språkrevitalisering har också minoriteten och individen en viktig roll. Om man jämför Pasanens (2015; 2020) och Ridanpääs (2018) studier kan man dra slutsatsen att både individens och gemenskapens samt samhällets bidrag är viktigt för en lyckad och framgångsrik språkrevitalisering. I den här undersökningen ska jag framför allt granska språkrevitalisering på den

individuella nivån men samtidigt är det också viktigt att komma ihåg att utan samhällets stöd är det omöjligt att hålla minoritetsspråk levande.

1.3 Disposition

Ovan har jag redogjort för bakgrunden till min avhandling och presenterat studiens syfte samt tidigare forskning om ämnet. I kapitel 2 kommer jag att fördjupa mig i den teoretiska bakgrunden som består av olika språksociologiska begrepp som arvspråk, nytalare, språkattityder samt språklig identitet. Jag ger också en översikt över Sveriges minoritetsspråkpolitik och språkrevitalisering. Den andra delen av den teoretiska bakgrunden utgörs av meänkieli och dess historia som presenteras i kapitel 3. I kapitel 4 redogör jag för avhandlingens material och metod. Själva analysen och studiens resultat presenteras i kapitel 5 så att varje forskningsfråga behandlas separat. I kapitel 6 granskar jag studien kritiskt och diskuterar min position som forskare. Jag slutar med kapitel 7 där jag sammanfattar studiens resultat och diskuterar avhandlingen som helhet.

2 Teoretiska utgångspunkter

Den teoretiska referensramen för avhandlingen bygger på några begrepp inom den språksociologiska forskning som jag kommer att behandla närmare i detta kapitel. Jag börjar med att diskutera begreppen *arvspråk* och dess *nytalare* (avsnitt 2.1). Efter det presenterar jag begreppen *språkattityder* (avsnitt 2.2) samt *språklig identitet* (avsnitt 2.3). I slutet av kapitlet vänder jag blicken mot språkpolitiska aspekter och Sveriges minoritetsspråkpolitik (avsnitt 2.4) samt betraktar kort begreppet *språkrevitalisering* (avsnitt 2.5).

2.1 Arvspråk och dess nytalare

Med *arvspråk* avses förenklat ett språk som har talats i individens släkt från generation till generation. Däremot kan individen själv nödvändigtvis inte tala sitt arvspråk eftersom hen inte har fått tillräckligt med undervisning, stöd eller exponering för att kunna tillägna sig det. (He 2010: 67.) Emellertid är begreppet mycket mer komplicerat än definitionen ovan eftersom det ännu inte finns någon enhetlig definition av arvspråk i tidigare forskning utan begreppet håller först på att ta sin form. I det följande presenterar jag några definitioner av arvspråk och berättar också vad begreppet betyder i denna studie.

Begreppen arvspråk (eng. *heritage language*) och arvspråkstalare (eng. *heritage speaker*) är mycket nya i vetenskapens värld men själva företeelsen har dock funnits så länge som människan och olika språk har varit i kontakt med varandra. Utanför Nordamerika, där arvspråkforskningen är särdeles etablerad, är begreppet arvspråk tämligen obekant och i stället använder man snarare begreppet *minoritetsspråk*. (Benmamoun et al. 2013: 132.) I en nordisk kontext saknas det forskning om arvspråk över huvud taget men särskilt forskningen om arvspråk ur språkliga minoriteters perspektiv är obefintlig. Det förekommer ändå några nordiska undersökningar där begreppet arvspråk nämns. Ett exempel på detta är Norrbys (2014) studie där forskaren granskar svenskans läge i världen och svenskan som arvspråk. En av anledningarna till bristen på arvspråkforskning i Norden kan vara att definitionerna är komplexa och har inte varit särskilt lämpliga i en nordisk kontext. Den engelska termen *heritage speaker* brukar nämligen hänvisa till immigranter av den andra generationen som växer upp i en två- eller flerspråkig omgivning och tillägnar sig det språk som dominerar i området. För dessa andra generationens immigranter är deras föräldrars modersmål ett arvspråk. (Benmamoun et al. 2013: 132.)

Enligt definition av Benmamoun et al. (2013: 132–133) är arvspråk ett språk som man har utsatts för i tidig barndom samtidigt med eller efter majoritetsspråket. Oftast börjar arvspråket vika för det dominerande språket på grund av skolan. Som ett resultat blir arvspråket svagare och majoritetsspråket starkare hos individen. En annan definition förklarar att en arvspråkstalare är en person som har vuxit upp i ett hem där det pratas något annat än majoritetsspråket och som således är tvåspråkig både på majoritetsspråket och arvspråket. (Benmamoun et al. 2013: 132–133.) Maria Polinsky (2018: 9) sammanfattar termen enligt följande: ”A heritage language is therefore the home/minority language of a bilingual who is dominant in the main societal language.” Agnes Weiyun He (2010: 66) å sin sida konstaterar att bland forskare finns det inget samförstånd om definition av arvspråkstalare. Somliga definitioner betonar nivån på språkkunskaperna medan andra värdesätter också känslomässiga betydelser och tillhörighet till den etnolingvistiska gruppen. (He 2010: 66–67.)

I denna undersökning har jag tagit hänsyn till att arvspråkforskning ännu inte är så vedertagen utanför Nordamerika och därför vill jag utvidga begreppet arvspråk så att det lämpar sig väl också för det nordiska sammanhanget. De ovanstående definitionerna betonar att arvspråk är något som individen åtminstone på något sätt behärskar. När det gäller exempelvis meänkieli måste man ta i beaktande de historiska och politiska aspekter (behandlas närmare i kapitel 3) som har lett till att man inte har velat förmedla meänkieli vidare till barn. Därför har individen aldrig lärt sig språket men har ändå eventuellt hört det talas. En mer omfattande definition av arvspråk är alltså att det bokstavligen är ett språk som individen har ärvt av tidigare generationer eller som finns i individens familj eller släkt men som hen nödvändigtvis inte behärskar (t.ex. He 2010: 67 och Van Deusen-Scholl 2003: 221). Denna bredare definition kommer också jag att använda i denna avhandling.

Kännetecknande för arvspråktalare är enligt Benmamoun et al. (2013: 133–134, 137) att de har drag av både modersmålstalare och andraspråkstalare. Arvspråkstalarens språkkunskapsnivå kan nämligen variera mellan flytande modersmålsnivå och grundkunskaper. Vissa arvspråktalare har endast en receptiv, det vill säga passiv, språkförmåga medan andra förstår, talar, läser och skriver som en modersmålstalare. Oftast är det uttryckligen den passiva språkförmågan som är mer utvecklad hos arvspråkstalare vilket kan bero på att de inte har gått i skolan på arvspråket. (Benmamoun et al. 2013: 133–134, 137.) Van Deusen-Scholls (2003: 221) definition tillägger att arvspråksinlärare kanske inte kan språket alls men känner en kulturell tillhörighet till språket i fråga.

Tove Skutnabb-Kangas (1981: 72–73) behandlar tvåspråkighet också ur minoriteternas synvinkel. Hon presenterar i en modell hur minoritetsspråket byts till majoritetsspråket, vilket oftast sker under tre generationer. Detta så kallade *språkbyte* ligger bakom att ett språk blir arvspråk i stället för modersmål. Jag har modifierat och sammanfattat modellen från Skutnabb-Kangas så att den är lättare att läsa och förstå (bild 1). Den första generationen är alltså enspråkig i minoritetsspråket vilket historiskt och ur majoritetens perspektiv har setts som negativt. Under den andra generationen sker en förändring då minoritetsspråket blir utslaget av majoritetsspråket. Den tredje generationen växer upp som enspråkig i majoritetsspråket. (Skutnabb-Kangas 1981: 73.) Enkelt uttryckt betyder detta att far- och morföräldrarnas generation är dominant i minoritetsspråket och individens föräldrar kan både minoritet- och majoritetsspråken. Barnen för sin del lär sig endast majoritetsspråket men har ändå någon slags kulturell eller släkthistorisk koppling till minoritetsspråk. Då kan det konstateras att för den tredje generationen är minoritetsspråket ett arvspråk.

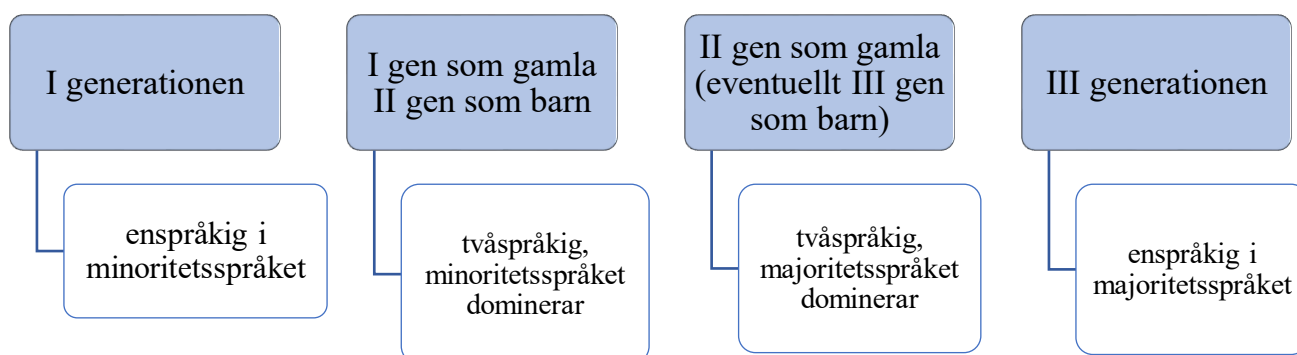

Bild 1. Språkbyte från minoritetsspråket till majoritetsspråket (bild modifierad från Skutnabb-Kangas 1981: 73).

Nytalare (eng. *new speaker*) är en ännu mer komplicerad term än arvspråk. Begreppet är inte alls etablerat i svenska och därför har det varit utmanande att välja vilken term jag ska använda i denna undersökning. Å ena sidan skulle det kanske ha varit enklast att använda det engelska begreppet *new speaker* men å andra sidan känns det viktigt att terminologin utvecklas också på andra språk än endast engelskan. Haapamäki och Bäckman (2020) använder begreppet *nya talare* i sin studie där de intresserar sig för immigranter i Finland som har integrerats på svenska i stället för finska. Deras definition av nya talare är att de är ”talare som inte har vuxit upp med språket eller varieteten i fråga utan lärt sig det/den senare och valt det till sitt (andra eller t.o.m. primära) kommunikationsspråk” (Haapamäki & Bäckman 2020: 26–27). Enligt dem räknas också immigranter som integrerats i ett

land på ett minoritetsspråk samt majoritetsspråkstalare som har ”övergått till att tala ett minoritetsspråk” som nya talare (Haapamäki & Bäckman 2020: 27).

Till skillnad från Haapamäki och Bäckman (2020) har jag valt att använda *nytalare* i stället för *nytalare* eftersom det låter mer som ett eget begrepp och inte understryker adjektivet ’ny’ så mycket. Skillnaden mellan nytalare och arvspråkstalare är inte klar och hur begreppet definieras verkar vara relativt kontextbundet och beroende av studiens synvinkel. Murchadha et al. (2018: 4) konstaterar att begreppet nytalare kan hänvisa till olika situationer eller bakgrunder. En nytalare kan exempelvis vara en immigrant som lär sig ett nytt språk i sin nya omgivning eller en individ som lär sig ett språk som inte är hens hemspråk, majoritetsspråk eller något skolämnesspråk. (Murchadha et al. 2018: 4.) O’Rourke et al. (2014: 2) definierar ändå begreppet bredare och lämpligare för denna studie. Enligt dem kan begreppet nytalare också syfta på vanligen vuxna individer som antingen lär sig det eventuellt bortglömda språket om genom formell utbildning, från sina föräldrar eller minns det från barndomen (O’Rourke et al. 2014: 2). Begreppet inbegriper alltså också personer som har språket som arvspråk, det vill säga personer som har språket i sin släkt och som inte nödvändigtvis behärskar språket men senare har valt studera eller lära sig det.

Såväl Murchadha et al. (2018: 4, 9) som Haapamäki och Bäckman (2020: 27) påpekar att nytalare har en betydande roll i revitaliseringen av hotade minoritetsspråk. Många minoritetsspråk är också beroende av utbildning för att kunna bevara sin vitalitet (Murchadha et al. 2018: 4). Nytalarens motivation att lära sig ett nytt minoritetsspråk varierar, men de två vanligaste formerna av motivation är den instrumentella och den symboliska motivationen (Murchadha et al. 2018: 4–5). Haapamäki och Bäckman (2020: 27) tillägger att det finns en viss skillnad mellan att lära sig ett minoritetsspråk eller ett majoritetsspråk som nytalare. Ett minoritetsspråk är sällan en förutsättning för praktisk kommunikation eller för integration i ett samhälle utan det är mer kopplat till identitet. Således är motiveringarna till att lära sig ett minoritetsspråk för det mesta ideologiska eller symboliska. (Haapamäki & Bäckman 2020: 27.)

2.2 Språkattityder

Språkattityder har studerats sedan 1960-talet och är därmed ett relativt nytt tema inom vetenskaplig forskning. Socialpsykologin har ändå undersökt attityder i allmänhet längre. Begreppet *attityd* förklarar individens beteende. Attityden berättar om man förhåller sig positivt eller negativt till något

objekt eller fenomen. (Bijvoet 2007: 113–114; Einarsson 2004: 203.) Språkattityder inbegriper sådana attityder som individen har mot språk, språkliga varieteter och deras talare (Kalaja 1999: 46). Bijvoet (2007: 119) tillägger också att språkattityder kan vara attityder till språk på alla dess nivåer. De gäller språkpolitiska beslut och språkval, språkliga varieteter med standardspråk och dialekter samt enskilda ord och språkformer. (Bijvoet 2007: 119.)

Bijvoet (2007: 120) presenterar psykolog John Edwards (1982) sätt att förklara varför språk eller sätt att tala värderas på olika sätt. Teoretiskt kan man särskilja två förklaringar, varav den första handlar om språkets struktur (*linguistics superiority*) och estetik (*aesthetic superiority*). Det betyder att vissa språk eller språkliga varieteter anses vara mer riktiga och logiska än andra eller ur det estetiska perspektivet vackrare och finare än andra. De här värderingarna bidrar till att ett visst sätt att tala värderas mer positivt. Den andra förklaringen handlar om sociala konventioner och uppfattningar som medlemmarna i en språklig gemenskap har om talare av en viss varietet. Bland attitydforskare är den andra förklaringen nuförtiden en mer vedertagen uppfattning. (Bijvoet 2007: 120.) Bijvoet (2007: 120) sammanfattar att ”attityder till olika språk, dialekter, brytning o.s.v. är med andra ord egentligen inte attityder till språket *i sig*, utan de återspeglar hur vi ser på talarna av den aktuella varietet.”

Enligt Bijvoet (2007: 117) är attityder inte inneboende hos oss utan vi socialiseras in i dem. Attityder börjar utvecklas redan i vår tidiga barndom. Under den primära socialisationen, det vill säga under de första levnadsåren före skolstarten, förmedlar föräldrar attityder till sina barn. Förmedlingen sker ofta omedvetet men attityder som antagits redan som barn är svåra att ändra. Under den sekundära socialisationen antar barnet attityder från till exempel skolan, massmedier och sina vänner. (Bijvoet 2007: 117.) Garrett (2010: 22) anser att attityder är inlärd. Man iakttar sin omgivning och beteendet hos andra människor och gör observationer om konsekvenserna av olika attityder, det vill säga om en viss attityd resulterar i något positivt eller negativt. Garrett (2010: 22) är också av samma åsikt som Bijvoet att media påverkar många av våra attityder. Vissa attityder är mer stabila och uthålliga än andra. Attityder som förvärvats tidigt i livet är stadigare och vi är mer engagerade i dem. Många av attityderna förvärvas redan som barn vilket betyder att de är svårare att förändra och detta gäller också språkattityder. (Garrett 2010: 29–30.)

Ett av de mest generella sätten att definiera begreppet attityd är att dela in det i tre komponenter. Den *kognitiva* komponenten handlar om olika slags kunskaper och föreställningar som individen har om det som attityden riktar sig mot, det vill säga attitydobjektet. De här kunskaperna är inte alltid sanna

men baseras på individens egna uppfattningar och erfarenheter. (Bijvoet 2007: 115.) Den *affektiva* komponenten består av sådana känslor som individen har för attitydobjektet. De här känslorna och värderingarna visar om individen förhåller sig positivt eller negativt till objektet och kan graderas på en skala mellan en accepterande och en avvisande pol. Mitt på skalan finns likgiltighet. Också motstridighet mellan olika känslor och värderingar är möjlig. (Einarsson 2004: 204; Bijvoet 2007: 115.) Den *konativa* komponenten förklarar hur individen beter sig i en viss situation enligt sina föreställningar och värderingar. Det betyder alltså benägenhet att handla enligt sina attityder. Attityder leder dock inte alltid till ett visst beteende utan det verkliga beteendet är beroende av andra inställningar som individen prioriterar eller värderar högre. (Bijvoet 2007: 115–116.)

Det finns flera olika metoder för att göra attitydforskning och mäta språkattityder. Användning och behandling av språket på en samhällelig nivå samt språkets eller varietetens sociala ställning kan undersökas genom observationer eller etnografiska studier. Det innebär ofta att man analyserar innehållet i till exempel olika slags språkpolitiska dokument eller texter om språkanvändning i andra samhällliga sammanhang. Indirekta mätningar utnyttjar bland annat attitydskalor eller den så kallade ”matched guise” -tekniken där provpersonen hör olika ljudprov som innehåller olika språkliga varieteter. Medan provpersonen lyssnar på ljudprov gör hen anteckningar där hen värderar varietetens och dess talare. Ett annat sätt att mäta språkattityder är intervjuer och enkäter. Dessa metoder kallas direkta mätningar. (Bijvoet 2007: 123–127.) I denna undersökning använder jag det direkta sättet när jag kartlägger informanternas attityder mot meänkieli.

2.3 Språklig identitet

Identitet är en komplex och mångskiktad konstruktion som består av flera olika delområden. Kortfattat betyder det individens uppfattning om sig själv och sin tillhörighet till olika grupper. Identiteten kan sägas svara på frågorna *vem är jag* och *var hör jag hemma?* I stället för att prata om en identitet borde man hellre prata om identiteter i plural eftersom individens identitet består av olika delar som dyker upp, betonas och får olika vikt i olika situationer och kontexter. (Pietikäinen et al. 2002: 9, 12; Wardhaugh & Fuller 2015: 7.) Wardhaugh och Fuller (2015: 39) nämner olika typer av identiteter som är till exempel språklig, etnisk, raslig och nationell identitet. I detta avsnitt behandlar jag språklig identitet genom att först definiera begreppet identitet generellt och sedan betona dess språkliga del.

Enligt Wardhaugh och Fuller (2015: 7, 72) är identiteten inte samma sak som individens egenskaper även om de här egenskaperna påverkar konstruktionen och bildandet av identitet. Identiteten är inte heller fast utan uppstår och utvecklas genom sociala förhållanden och diskurser. Identiteten berättar alltså något om våra sociala relationer. (Pietikäinen et al. 2002: 9; Wardhaugh & Fuller 2015: 2.) Pietikäinen et al. (2002: 9) konstaterar att syftet med identiteten är att definiera hur lika vi är å ena sidan men olika å andra sidan. Begreppet hjälper alltså oss att lösa frågan om vilka vi är men samtidigt skiljer det ”oss” från ”andra”. Det här motsatsförhållandet är såväl nödvändigt som skadligt. Utan att göra en skillnad mellan dem som delar en identitet och dem som inte gör det är det omöjligt att förstå definitionen av identitet men det kan eventuellt leda till diskriminering av de människor som inte har samma identitet. (Pietikäinen 2002: 9, 16.)

Pietikäinen et al. (2002: 11) presenterar två olika sätt att definiera begreppet identitet. De här två synerna utesluter inte varandra utan försöker förklara varför identiteter å ena sidan samtidigt är så mångfaldiga och snabba att ändra sig men å andra sidan fasta och uthålliga. Enligt den *essentialistiska* synen finns det vissa kännetecken som förenar alla med samma identitet. Dessa kännetecken kan vara till exempel språk, historia, nationalitet och till och med fysiska egenskaper. Synen betonar likheten mellan de människor som identifierar sig med samma grupp. Enligt det *icke-essentialistiska* sättet kan identiteter upplevas och föreställas på många olika sätt beroende på individen och är därmed ganska dynamiska och mångformiga. Detta sätt intresserar sig för alla olika identiteter hos en viss grupp som enligt den essentialistiska synen delar samma identitet. (Pietikäinen et al. 2002: 11–12.)

Med *språklig identitet* avses individens förhållande till något kommunikationsmedel, dvs. språk eller någon varietet (Block 2009: 40; Wardhaugh & Fuller 2015: 39). Språket i sig är inte bara ett medel att kommunicera och förmedla känslor, tankar och information med varandra. Utöver den kommunikativa uppgiften ger språket möjligheter att förstå och tolka omvärlden. Språket är både ett verktyg och ett band mellan människor. (Skutnabb-Kangas 1981: 11–12; Westergren & Åhl 2007: 11.) Enligt Bijvoet (2007: 119) uttrycker man genom språket vem man är och var man hör till. Sålunda kan det konstateras att språklig identitet utgörs av individens personliga förhållande till språket men den innehåller också den sociala sidan som handlar om tillhörighet till någon grupp, oftast till andra talare av ett språk.

Språklig identitet handlar inte alltid bara om individens eget förhållande och identifikation utan den kan också definieras av andra människor. Språket eller någon av dess varieteter anses ofta vara typiskt för någon viss grupp. Då kan andra människor identifiera individen som tillhörande en viss grupp

baserat på språkbruk, använda konstruktioner eller uttal. Individens sätt att tala och använda språket påverkar hur andra människor förhåller sig till hen. (Nordberg 2007:22.)

David Block (2009: 40) presenterar Leung, Harris and Hamptons teori om tre typer av förhållanden mellan individen och språket. Den första är fritt översatt *språkexpertis* (eng. language expertise) som handlar om hurdana språkkunskaper individen har och om hen accepteras av andra talare av ett språk. *Språktillhörighet* (eng. language affiliation) beskriver individens attityder till och känslor för språket samt hurdan tillhörighet hen känner till språket. Den sista typen är *språkarv* (eng. language inheritance) och det handlar om att födas i en familj eller gemenskap som identifierar sig med språket i fråga. Att man på så sätt ärver språket från familjen garanterar varken språkkunskaper eller positiva känslor och attityder. De här förhållandena är ändå dynamiska och kan förändras med tiden. (Block 2009: 40.)

Som redan sagts är språket mycket mer än bara språket och det bär till exempel kultur, språkliga minnen, familjerelationer och språkets status med sig. Jag har avgränsat teorin om identiteten till språklig identitet eftersom språket står i centrum i denna studie. Trots det måste man beakta att gränserna mellan olika identiteter är föränderliga och det är nästan omöjligt att dra gränsen mellan vad som hör exempelvis till språklig identitet och till kulturell eller etnisk identitet. Einarsson (2004: 39) påpekar att språket kan avslöja individens etniska och kulturella hemvist. Det kan alltså konstateras att språklig identitet också innehåller delar av kulturell, etnisk och regional identitet som alla överlappar varandra.

2.4 Minoritetsspråkpolitik i Sverige

Sveriges minoritetsspråkpolitik har sitt ursprung i millennieskiftet när Sverige på Europarådets begäran ratificerade ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000: 2) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000: 3). Därvid erkändes samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar för första gången som nationella minoriteter i Sverige. Regeringen angav också att samiska, finska och meänkieli är Sveriges landsdels- eller minoritetsspråk samt romani chib, det vill säga romska, och jiddisch territoriellt obundna minoritetsspråk i Sverige. Med dessa avtal förband den svenska staten sig att skydda sina nationella minoriteter och de minoritetsspråk som talas inom dess territorium. (SÖ 2000: 2; SÖ 2000: 3.)

Sedan 2009 har Sverige haft en språklag (SFS 2009: 600) som konstaterar att svenska är Sveriges huvudspråk och samhällets gemensamma språk. Lagen fastställer också att finska, samiska, meänkieli, jiddisch och romani chib är de fem nationella minoritetsspråken i Sverige och att de ska skyddas och främjas av det allmänna. Dessutom ska de nationella minoritetsgrupperna ha möjlighet att använda, utveckla samt lära sig sitt språk. (SFS 2009: 600.) Ytterligare ska en elev enligt skollagen (SFS 2010: 800) ha rätt att få modersmålsundervisning på sitt nationella minoritetsspråk.

År 2010 trädde lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009: 724) i kraft som befäste de nationella minoriteternas ställning i Sverige och lagen fick ändringar och förstärkningar år 2019. Lagen ger också särskilda rättigheter till finsk-, samisk- och meänkielitalande och bestämmer vissa förvaltningsområden för finska, samiska och meänkieli. Förvaltningsområdenas uppgift och skyldighet är att erbjuda den enskilda individen möjligheter att utträta sina ärenden med kommunen, myndigheter och domstolar på minoritetsspråket i fråga. Förvaltningsområdena ska också erbjuda förskola och äldreomsorg där personalen behärskar finska, samiska eller meänkieli. Dessa lagstadgade förvaltningsområden är kommuner eller landsting där minoritetsspråket talas särskilt mycket. Också andra kommuner kan efter ansökan och regeringens beslut bli ett förvaltningsområde. (SFS 2009: 724.) I januari 2020 hörde sammanlagt 84 kommuner och 15 landsting till förvaltningsområdena för finska, samiska eller meänkieli (Kulturdepartementet 2020b).

Även de senaste åren har frågan om minoriteternas rättigheter varit ett aktuellt tema hos beslutsfattare. Olika lagar reglerar individens och minoriteternas rättigheter men de ger inte konkreta instruktioner om hur minoritetsspråk i verkligheten bör stödjas och speciellt främjas. Det verkar ändå som om mer uppmärksamhet numera ägnas åt minoritetsspråkens framtid på beslutande nivå. Efter den förstärkta minoritetslagen har regeringen sett behov av åtgärder för språkrevitalisering och anslagit extra finansiellt stöd för revitalisering av de nationella minoritetsspråken. I regeringens skrivelse betonas också vikten av att minoritetsspråken ska fortleva som levande språk i Sverige. (Kulturdepartementet 2018.) Också kulturdepartementets faktablad *En stärkt politik för Sveriges nationella minoriteter* (2020b: 2) skriver att ”det måste även finnas möjligheter till att väcka språket till liv igen, s.k. språkrevitalisering, för de individer som glömt eller kanske bara fått höra språket som barn”. I nästa avsnitt diskuterar jag mer vad språkrevitalisering innebär och vilka åtgärder det innebär.

2.5 Språkrevitalisering

Språkrevitalisering handlar om medvetna åtgärder som vidtas för att kunna återuppliva hotade språk (Institutet för språk och folkminnen 2021b). Det kan betraktas som en del av den nationella språkpolitiken och därför betonar jag i detta avsnitt ett svenskt perspektiv. Eftersom ämnet är brett ger jag i detta avsnitt bara en kort översikt över språkrevitalisering. Jag börjar med att presentera orsakerna och motiven bakom språkrevitalisering och fortsätter till att definiera begreppet mer specifikt.

Det underliggande behovet bakom revitalisering är att vissa språk är utrotningshotade. Språk dör genom antingen aktiv eller passiv assimilationspolitik, dvs. genom att man avsiktligt försöker utrota ett språk eller att man inte stöder det. (Pasanen 2021.) Språkets vitalitet och risk att dö kan uppskattas med flera kriterier och Grenoble och Whaley (2006: 4) presenterar Unescos kriterier som kan användas för att bedöma hur hotat ett språk är. De här kriterierna inkluderar till exempel fakta om antal talare, antalet i proportion till andra generationer och till den totala befolkningen. Dessutom tar kriterierna hänsyn till hur språket reagerar i nya branscher och domäner. Också talarnas egna språkattityder mot sitt eget språk är en viktig faktor. Ingen enskild faktor kan definiera ett språks tillstånd utan språket jämförs alltid med andra språk och språkgemenskaper. Betydande är hur ett språk används. (Grenoble & Whaley 2006: 4–5.) Hur språket överförs till nya generationer och om barn lär sig tala det kan emellertid anses vara den viktigaste indikatorn för ett språks vitalitet (Pasanen 2021). Språkets tillstånd kan presenteras med olika kategorier från säkert (eng. safe), dvs. språket används av alla generationer, till utdött (eng. extinct), dvs. språket har inga talare (Grenoble och Whaley 2006: 18). Det finns förstås också andra kategorier mellan dessa ytterligheter och till exempel meänkieli definieras enligt Glottolog (2021) som döende (eng. moribund) vilket enligt Grenoble och Whaley (2006: 18) betyder att språket inte förmedlas till barn.

Språkrevitalisering handlar alltså om att medvetet försöka förbättra statusen för ett hotat språk. Det betyder åtgärder på både individ- och samhällsnivå för att förstärka språkets vitalitet. (Institutet för språk och folkminnen 2021b; Pasanen 2021.) Språkrevitalisering syftar till att öka både antalet talare av språk och antalet domäner där språket används (Grenoble & Whaley 2006: 13). Målet med språkrevitalisering kan också beskrivas med begreppet *omvänt språkbyte* (eng. reversing language shift). Företeelsen betyder att språkbytet från minoritetsspråk till majoritetsspråk saktar ner eller stannar helt. (Pasanen 2015: 156–15; Pasanen 2021.) På individnivå betyder det att individer som inte har lärt sig språket som barn eller vars språkkunskaper har varit passiva börjar lära sig och

använda minoritetsspråket. Denna nivå inbegriper också allt minoritetsspråkbruk inom familjer, släkter och andra sociala sammanhang. På samhällsnivå betyder omvänt språkbyte att minoritetsspråk börjar användas i branscher och domäner där det inte har använts tidigare eller på länge. Sådana branscher är till exempel utbildning, förvaltning och media. (Pasanen 2015: 157.)

Språkrevitalisering är statens aktiva språkpolitiska verksamhet och det förpliktar juridiskt att bevara och främja de nationella minoritetsspråken i Sverige (se avsnitt 2.4). Förvaltningsområden för minoritetsspråk som presenterades redan i föregående avsnitt spelar en betydande roll för bevarande av minoritetsspråk. Också undervisning i nationella minoritetsspråk och speciellt modersmålsundervisning är viktiga verktyg för att revitalisera och hålla minoritetsspråk levande. (Institutet för språk och folkminnen 2021b.) Regeringen samarbetar med Institutet för språk och folkminnen och har presenterat ett *Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska* vars syfte är att främja revitaliseringen av de nationella minoritetsspråken i Sverige (Institutet för språk och folkminnen 2020a). I september 2021 fick handlingsprogrammet en fördjupad version som hade utarbetats i samråd med minoritetsspråkstalare. Programmet innehåller både en utredning av minoritetsspråkens nuvarande situation i Sverige och förslag för revitaliseringsåtgärder. Enligt rapporten borde exempelvis utbildningsmöjligheterna i minoritetsspråk förbättras, språkvården förstärkas och kultur- och medieutbudet stödas. (Institutet för språk och folkminnen 2021a.)

Ovan har jag nämnt några av Sveriges språkpolitiska medel för bevarande av de nationella minoritetsspråken. Ett exempel på nordisk språkrevitalisering presenterar Annika Pasanen i sin doktorsavhandling (2015) där språkbon fungerar som medel att exponera barn för samiska i Finland. Språkbo kombinerar daghem och språkbad. I språkboet används endast minoritetsspråket även om barn inte förstår det och på detta sätt vänjas barn vid minoritetsspråket och minoritetskulturen. (Pasanen 2015: 118.)

Enligt Grenoble och Whaley (2006: 10) är utbildning *om* språket och utbildning *på* språket i fråga nödvändigt för språkets vitalitet och fortlevnad. Andra förutsättningar för att lyckas med omvänt språkbyte och språkrevitalisering är minoritetens motivation för att bevara och utveckla språket samt dess positiva attityder mot sitt språk (Pasanen 2021). Utöver minoritetens attityder spelar också omgivningens och samhällets positiva attityder en betydande roll (Institutet för språk och folkminnen 2021a). I denna avhandling fokuserar jag främst på individnivån och undersöker språkattityder samt minoritetsspråkets och minoritetens betydelse för individen.

3 Meänkieli

I detta kapitel behandlar jag meänkieli ur olika synvinklar. Jag börjar med att ge en kort översikt över meänkieli och dess språkliga särdrag (avsnitt 3.1). I avsnitt 3.2 belyser jag språkets historia och betraktar meänkielis väg till nationellt minoritetsspråk i Sverige. Detta historiska perspektiv är särskilt avgörande när det gäller min studie och hur informanterna förhåller sig till meänkieli. Olika attityder och betydelser kan härstamma från historien. Utöver det historiska perspektivet koncentrerar jag mig på meänkielis nuvarande situation i avsnitt 3.3 där jag kartlägger hur meänkieli skyddas och utvecklas i dag.

3.1 Meänkieli – ”vårt språk”

Meänkieli, eller *tornedalsfinska*, är ett språk som tornedalingar i norra Sverige, speciellt i Tornedalen, i området kring Torne älv, talar. Det finns ingen statistik över det precisa antalet meänkielitalare i Sverige men enligt en uppskattning kan till och med 70 000 personer tala eller förstå meänkieli antingen helt eller delvis. Benämningen *meänkieli* är relativt ny eftersom den togs i bruk först på 1980-talet. (Andersson 2020; Hyltenstam 2007: 263.) *Tornedaling* är en benämning som majoritetsbefolkningen och den svenska staten har gett den meänkielitalande folkgruppen medan de själva har tagit sig andra benämningar (exempelvis *kväner*, *lantalaiset* och *meikäläiset*, ”folk som vi”) beroende var de kommer ifrån. Meänkieli, ordagrant ”vårt språk”, är en officiell benämning för de varieteter av det finska språket som talas i området, exempelvis tornedalsfinska, gällivarefinska och så vidare. Det beror mycket på området och individen hur hen själv identifierar sig och sin varietet men meänkieli är en gemensam och officiell benämning för alla dessa varieteter. Det är viktigt att förstå att alla meänkielitalande inte identifierar sig som tornedalingar eller vill kalla sin varietet för meänkieli utan föredrar andra benämningar. (Hyltenstam 2007: 262; Johansson 2007: 43–44; STR-T 2020.) I den här studien ska jag för tydlighetens skull använda begreppen meänkieli och tornedaling för att avse alla varieteter och benämningar. Avsikten är dock inte att värdesätta eller underskatta andra benämningar.

Bild 2 visar en karta över norra Sverige där förvaltningskommunerna för meänkieli är markerade. På kartan saknas Stockholm och Umeå som sedan 2019 och 2020 också är förvaltningskommuner för meänkieli. Kartan ger en överblick över den svenska delen av Tornedalen och området där meänkieli talas mest.

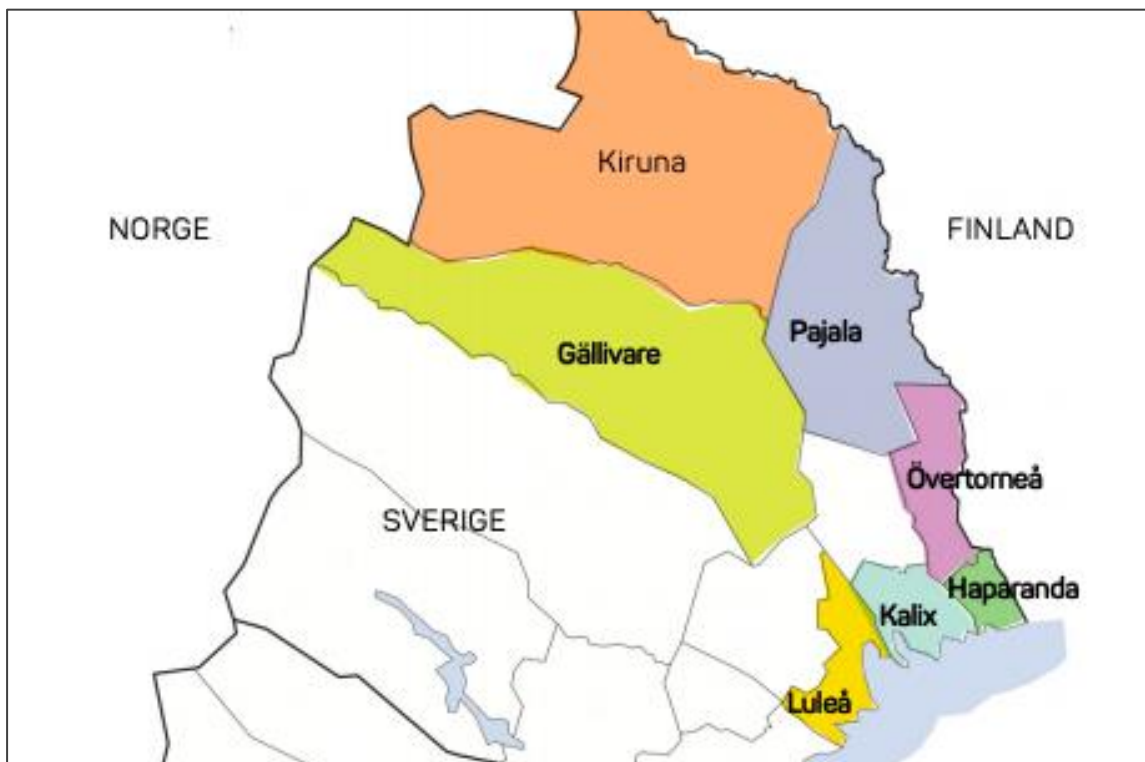

Bild 2. Karta över förvaltningskommunerna för meänkieli. Utöver dessa är Stockholm och Umeå förvaltningskommuner för meänkieli. (Institutet för språk och folkminnen 2020b.)

Språkvetenskapligt hör meänkieli till den finsk-ugriska språkgruppen och till de nordbottniska dialekterna av finska språket. Språket har dialektala drag från både västfinska och östfinska dialekter och kan anses vara en ursprungligare version av den nutida finskan i Finland. Meänkieli har kvar många gamla ord och uttryck, och en stor del av det moderna ordförrådet, till exempel teknikens, arbetsmarknadens och samhällets termer, är hämtade från svenskan. (Andersson 2020; Pekari 2007: 148.) Meänkieli ligger alltså mellan svenska och finska där dess bas är i finskan med gamla svenska lånord men utöver det har meänkieli också nya svenska lånord. Karaktäristiskt för meänkieli är att det huvudsakligen har utvecklats som ett talat språk och i nära kontakt med svenskan. Därför har svenskans inflytande på meänkieli varit stort. (Hyltenstam 2007: 264.)

3.2 Meänkielis historia

Ända från medeltiden har finska språket dominerat i svenska Tornedalen. Även när Finland hörde till det svenska riket var Tornedalen ett enhetligt område både språkligt och kulturellt. På båda sidor av gränsen hade det i århundraden bott finstalande befolkning. Svenska språket användes bara i formella och administrativa sammanhang samt med svenskspråkig befolkning. Gränsälvarna utgjorde då ingen gräns mellan människor utan byarna var byggda på ömse sidor av älvarna. (Wande 2007:

127; Winsa 1996.) Efter kriget mellan Sverige och Ryssland åren 1808–1809 förlorade Sverige ändå Finland till Ryssland och den nya gränsen delade det finskspråkiga området kring gränsälvarna i två delar. Kontakterna mellan människor på båda sidor av älven fortsatte dock nästan oförändrade. Också språkligt skedde det förändringar när den finskspråkiga befolkningen på västra sidan av älven tog intryck från svenska språket samtidigt som den östra sidan i Finland utvecklade sig närmare till finskt standardspråk. (Elenius 2007: 67–68; Wande 2007: 129.)

I slutet av 1800-talet började den så kallade försvenskningsspolitiken ta överhand i Sverige vilket ledde till att undervisningsspråket i Tornedalen byttes från finska till svenska. Mestadels var det inte tillåtet att använda finska i skolan och också andra möjligheter att vara i kontakt med den skriftliga finskan förhindrades. Exempelvis togs finskspråkig litteratur bort från biblioteken. (Winsa 1996.) Förutom svenskspråkig utbildning försökte staten också stärka svenska språket hos finskspråkiga barn med hjälp av arbetsstugor. I arbetsstugorna användes endast svenska såsom i skolorna och användningen av finska kunde straffas fysiskt. Den här assimilerande försvenskningen fortsatte ända till 1950-talet men finska eller snarare en urform av meänkieli levde vidare som talat hemspråk. (Elenius 2007: 69–72; Wande 2007: 135–136.) När finska inte officiellt fick användas, användes det dock i kyrkor. Finska hade egentligen bara status som religiöst språk och användes speciellt inom den laestadianska rörelsen. Det var också ett heligt språk för samerna. (Wande 2007: 135; Winsa 1996.)

Klyftan mellan majoritets- och minoritetskulturerna förstärktes på grund av den nationalistiska ideologin och behovet av modernisering i Europa. Enligt ideologin kunde två olika kulturer inte leva samtidigt utan den ena kommer oundvikligen att försvinna och förstöras. En polarisering rådde mellan den skandinaviska kulturen som inkluderade den svenska och norska kulturen och den finska kulturen som också förknippades med Ryssland. Idén om den svenska nationalstaten byggdes på minoriteternas bekostnad. (Elenius 2007: 63–64; Persson 2018: 20.) Ett annat motiv med assimileringsspolitiken var att speciellt i Norge men sannolikt också i Sverige fanns det en rädsla för finska fennomanner och att de skulle vara ett militäriskt hot. Man var rädd för att fennomannerna var intresserade av tornedalingar i Sverige och kväner i Norge och därför ville man rensa ut finskheten ur tornedalingar och kväner. Den här rädslan som kallades *finske fare* hölls ändå hemligt för allmänheten. (Huss & Lindgren 2005: 248.)

Under samma tid fick också rasbiologin fotfäste som en vetenskapsgren och genomfördes konkret i Sverige. Den här perioden är speciellt mörk i Sveriges närhistoria och dess ändamål var att skapa en homogen svensk nation med ett gemensamt språk och en viss svensk folktyp med ett rent ursprung.

Man studerade olika folktyper i Sverige och strävade efter att skapa en bild av lägrestående raser som var ett hinder för den rena och enhetliga svenska nationen. Skallmätningarna var ett sätt att studera och bestämma rasen. Utöver tornedalingar utsattes också i synnerhet samer för dessa rasbiologiska mätningar. (Persson 2018: 22, 90–91.)

Försvenskningen lyckades bra i den meningen att i mitten av 1900-talet var det allt vanligare att svenskan användes vid sidan av finskan och antalet barn som behärskade enbart finska sjönk enormt. Detta ledde till *halvspråkighet* (Winsa 1996) vilket betyder att människorna inte kunde tala vare sig svenska eller finska tillräckligt bra. Som en konsekvens av försvenskningsspolitiken uppstod också negativa attityder mot meänkieli och skam över sin identitet hos meänkielitalare. Dessa attityder ledde till att språkkunskaperna inte överfördes till kommande generationer. Detta ledde också till en svagare kollektiv identitet hos tornedalingarna. De visste inte vad eller vem de får vara eller var de hör hemma. (Wande 2007: 137; Winsa 1996.) Winsa (1996) beskriver denna förvirrande situation med ett tornedalskt talesätt: ”[– –] som en gäst i Finland och främling i Sverige”.

På 1970-talet skedde en vändning till det bättre ur tornedalingarnas synvinkel eftersom meänkielitalande barn började få modersmålsundervisning. Språket som undervisades var ändå standardfinska vilken var främmande för barn som använde meänkieli hemma. (Minoritet.se 2017.) På 1980-talet uppstod det en stor vilja att hålla meänkieli levande och det kom ut musik, litteratur och teater på meänkieli. År 1981 grundades en förening, Svenska tornedalingars riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR–T), vilken har som syfte att bibehålla och utveckla meänkieli och den tornedalska kulturen. (Elenius 2007:74; Wande 2007: 138–139.)

3.3 Meänkieli som nationellt minoritetsspråk

När diskussionen om Sveriges minoritetsspråkpolitik inleddes i millennieskiftet (se avsnitt 2.4) var det inte alls säkert att meänkieli skulle erkännas som eget språk. Beslutet om minoritetsspråk föregicks av ett förslag om att ett av minoritetsspråken skulle lyda *finska inklusive meänkieli*. Slutresultatet blev dock att år 2000 erkändes meänkieli som ett eget språk och fick status som minoritetsspråk. Samtidigt fick tornedalingarna status som nationell minoritet. Detta erkännande ledde till att språkets och kulturens revitaliseringsprocess kunde börja. (Johansson 2007: 53–54.) Särskilt efter millennieskiftet har det satsats på meänkielispråkig kultur och det utkommer t.ex. böcker, filmer och musik på meänkieli samt program i Meänraatio som drivs av Sveriges Radio.

Också teaterföreställningar ges på meänkieli av Tornedalsteatern i Pajala. En av de mest omtalade tornedalska författarna är Mikael Niemi, vars mycket kända roman *Populärmusik från Vittula* också har dramatiserats och filmatiserats. (Redebo 2020; Winsa 2007: 84–85.)

Meänkielis och tornedalingars historia har på senaste tiden blivit synligare. Till exempel den assimilerande politiken mot tornedalingar på 1800- och 1900-talet har diskuterats. Sveriges regering har nyligen erkänt dessa kränkningar och övergrepp mot tornedalingar och börjat ett utredningsarbete för att kunna lyfta fram historiens konsekvenser och förhindra att historien upprepar sig. Detta är betydelsefullt för hela gemenskapen men speciellt för den yngre generationen som försöker förstå varför de har förlorat sitt språk. (Kulturdepartementet 2020a.) Också dokumentärserien *Jag var en lägre ras* av SVT (2021) synliggör ämnet. Den tredelade serien på meänkieli handlar om hur Sverige har behandlat tornedalingar under den assimilerande politiken.

Idag finns det speciellt bland meänkielitalande en strävan efter att hålla meänkieli levande. Förbundet STR–T utgör tillsammans med andra stiftelser (till exempel Meän Akateemi) och lokalföreningar olika projekt för att ”främja och stärka minoritetens identitet samt språkliga och kulturella utveckling och förankring” (STR-T 2020). Dessa föreningar får stöd från den svenska staten. METavisi är en tidning som grundades på 1980-talet av STR-T och publicerar artiklar om meänkieli och tornedalingar på svenska och meänkieli. För att standardisera meänkieli har det skapats bland annat en grammatik och en ordbok för meänkieli. (Hyltenstam 2007: 269–270; STR-T 2020.) Ridanpää (2017) konstaterar ändå att även om meänkieli har en egen grammatik är det idag främst ett talat vardagsspråk som används tillsammans med svenskan och dess användning beror på talarens språkkunskapsnivå och kontext.

Möjligheterna för inläring av meänkieli är numera bättre än någonsin tidigare. I princip har varje elev rätt till modersmålsundervisning även på sitt nationella minoritetsspråk (SFS 2010: 800) men som Viitalas studie (2020) visar, uppfylls målet inte alltid exempelvis på grund av brist på lämpliga lärare. Emellertid betonar Skolverket (2020) att elever som tillhör en nationell minoritet borde ha en starkare rätt att få modersmålsundervisning utan några särskilda motiveringar. Också på akademisk nivå ges det idag undervisning i meänkieli och till exempel Umeå universitet har från och med 2019 gett nybörjarkurser i meänkieli (Melander 2019).

4 Material och metod

I detta kapitel berättar jag om avhandlingens materialinsamling och analysmetod. I avsnitt 4.1 beskriver jag enkät som materialinsamlingsmetod samt presenterar den enkät med vilken jag har samlat in materialet för denna studie. I samma avsnitt presenterar jag också mina informanter. Den analysmetod som jag har använt är kvalitativ innehållsanalys vilken jag behandlar närmare i avsnitt 4.2.

4.1 Materialinsamling och informanter

Enkät är en av de vanligaste materialinsamlingsmetoderna och digitaliseringen har också gjort den här metoden enkel att använda. Jämfört med intervjun som metod är enkät kanske inte lika idealisk och fungerande för kvalitativ forskning men den möjliggör ändå användning av fler informanter och den är nödvändigtvis inte bunden till plats. (Tuomi & Sarajärvi 2018; Valli 2018.) Dessa två skäl, nämligen möjligheten till en större informantgrupp samt att kunna samla in materialet på distans, motiverar mitt val att använda enkät för att samla in mitt material.

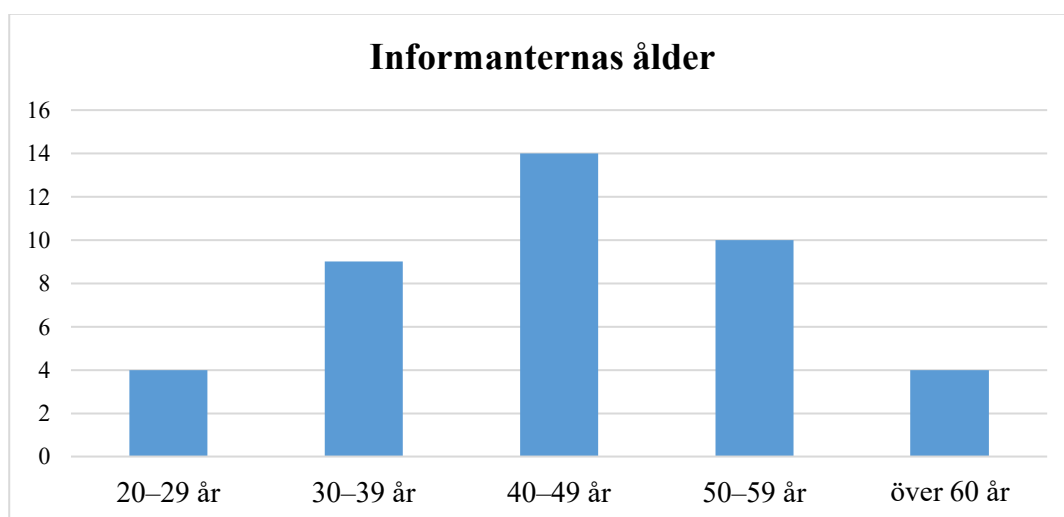
För att skapa en enkät finns det några regler och riktlinjer som jag har tagit i beaktande. Frågorna i enkäten ska formuleras så att man får exakt det svar man vill ha eftersom de inte kan modifieras eller preciseras efteråt. Utmanande med enkät och kvantitativa undersökningar är också att ändra ärendet som ska undersökas till en mätbar form. Utöver frågor ska man också fundera på enkätens längd och hur informanternas motivation bibehålls. (Valli 2018.) Jag har använt ganska många öppna frågor i min enkät med vetskapen om att de kan minska motivationen. En fördel med öppna frågor i enkätundersökningar är emellertid att de kan hjälpa att ta reda på informanternas grundliga åsikter (Valli 2018).

Materialet för undersökningen består av 41 enkätsvar från vuxna inlärare av meänkieli. Enkäten distribuerades elektroniskt med hjälp av Microsoft Forms till personer som deltar i nybörjarkurser i meänkieli vid två undervisningsanstalter i Sverige. Kurserna hade totalt drygt 100 studerande vilket betyder att urvalet i studien är ganska stort. I början av graduprocessen kontaktade jag lärare från båda meänkielikurserna och frågade om jag kan distribuera enkäten via dem till deras studerande. Efter jakande svar skickade jag ett e-postmeddelande till studerande där jag bad dem att delta i

enkätundersökningen (se bilaga 1). Enkäten öppnades i slutet av december 2020 och den var öppen ända till slutet av januari 2021.

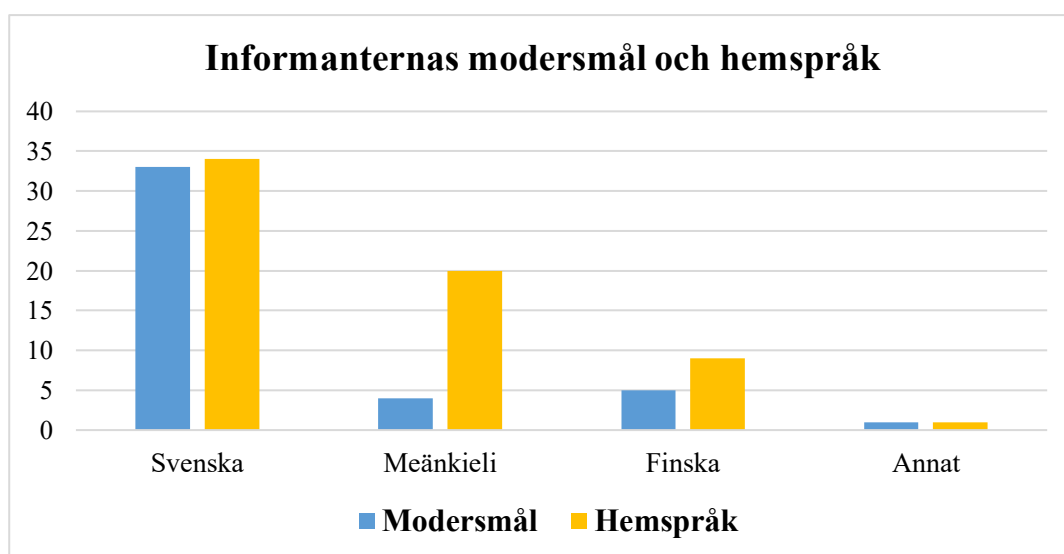
Antagandet för enkäten samt hela uppsatsen har varit att för de flesta vuxna inlärare är meänkieli ett arvspråk. Jag har ändå fattat ett beslut att inte kalla hela informantgruppen för arvspråkstalare utan vuxna inlärare av meänkieli. Detta beror på att bland informanterna finns det också några sådana personer som inte har meänkieli som arvspråk men de är dock lika viktiga för denna undersökning och dess resultat. Nytalare är en annan term med vilken jag kunde beskriva informanterna men begreppet inlärare understryker att informanterna först håller på att lära sig språket vilket är relevant i denna undersökning.

Enkäten (se bilaga 2) innehåller 30 frågor varav 22 var öppna och 8 slutna. De slutna frågorna behandlar jag kvantitativt och presenterar i form av tabeller och figurer men studiens huvudvikt ligger på kvalitativ analys av öppna enkätsvar. Enkätfrågorna var på svenska och informanterna svarade mest på svenska. En informant svarade på finska och en blandade finska och svenska i sina svar. Med den första delen av enkäten har jag velat utreda bakgrunden hos informanterna som utgörs av en varierande grupp av språkinlärare i olika livssituationer. 30 av informanterna är kvinnor, 9 är män och två uppger att de har ett annat kön. Informanterna är också i många olika åldrar men den största åldersgruppen är 40–49-åriga (se figur 1). I denna undersökning spelar ålder och kön inte en stor roll i enskilda fall och därför har jag samlat bakgrundsinformation om informanterna endast för att kunna skapa en överblick över informantgruppen.

Figur 1. Informanternas ålder.

Med tanke på studiens syfte har det också varit betydelsefullt att samla in information om informanternas modersmål samt deras hemspråk, det vill säga de språk som talades i informanternas hem när de var under skolåldern. Den här informationen ger en allmän bild av hurdan språklig bakgrund informanterna har. I figur 2 jämförs informanternas svar gällande deras modersmål och hemspråk. För de flesta informanterna är svenska deras modersmål men variationen hos informanternas hemspråk är tydligt större. Figur 2 visar att till exempel andelen meänkieli i svaren ökar beaktansvärt när man observerar skillnaden mellan modersmål och hemspråk. Det betyder att meänkieli inte är modersmål för många informanter men språket har ändå talats i deras hem när de var barn.

Figur 2. Informanternas modersmål jämfört med deras hemspråk.

Den genomsnittliga tiden för att slutföra enkäten var 29 minuter vilket är mycket mer än jag hade planerat. Det kan å ena sidan visa att informanterna har haft tålamod med enkäten och besvarat den noggrant. Detta syns också i enkätsvaren som är genomtänkta och omfattande. Å andra sidan kan åldern och bristfällig datorvana vara en aspekt som påverkar hur lång tid det tar att slutföra enkäten. Tiden berättar inte heller om informanterna har haft pauser eller besvarat enkäten på en gång. Att jag inte har tidigare erfarenhet av att genomföra en enkätundersökning påverkar säkert också min förmåga att uppskatta enkätens svarstid.

Allt som allt är jag rätt nöjd med enkäten även om det också finns mycket att förbättra och lära sig till nästa gång. Det finns till exempel lite upprepning i frågorna vilket emellertid kan ha tvingat informanterna att fundera på frågorna ur olika synvinklar. Några av informanterna skriver också lite förbryllade att de inte har tänkt på de här frågorna tidigare och konstaterar att frågorna är intressanta

men samtidigt kluriga. Det finns också mycket skriftlig reflektion i informanternas svar och den kommer att behandlas närmare i analysen. Forskningsetiskt har jag följt de forskningsetiska principer av Vetenskapsrådet (2002) som handlar särskilt om etiken bakom materialinsamling och informanternas rättigheter. Dessa aspekter presenteras närmare och diskuteras kritiskt i kapitel 6.

4.2 Kvalitativ innehållsanalys

Denna avhandling är en kvalitativ undersökning och som analysmetod använder jag innehållsanalys. Enligt Tuomi och Sarajärvi (2018) är innehållsanalys ett fungerande medel att analysera materialet systematiskt och objektivt. Med hjälp av innehållsanalys försöker man beskriva materialet och fenomenet samt strävar efter en förståelse av ämnet. Innehållsanalys är en lämplig metod för många slags skriftliga material. Ändamålet med innehållsanalys är att materialet organiseras tydligt och koncist utan att förlora den information det innehåller. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Med hjälp av innehållsanalys kan jag få en tydlig och sammanfattande bild av temat jag undersöker. Jag ska också använda lite kvantitativa metoder när jag analyserar de slutna frågorna till exempel i form av tabeller och figurer. Huvudvikten ligger ändå på kvalitativ innehållsanalys som de kvantitativa delarna bara stöder.

Innehållsanalys kan delas in i tre olika analysätt som är teoridriven, materialdriven och teoristyrd analys. Det teoridrivna analysättet baserar sig på någon viss teori och färdiga kategorier och begrepp. Motsatsen till teoridriven analys är materialdriven analys vilken betraktar materialet utan teoretiska förhandsantaganden. I materialdriven analys har forskaren information om och teoretisk bakgrund till ämnet hen forskar i men de styr inte analysen och resultaten. Analysens kategorier och antaganden är inte i förväg definierade utan definieras ur materialet. Min analys är teoristyrd vilket betyder att materialet driver analysen men analysen anknyter ändå till den teoretiska bakgrunden. Analysen baserar sig inte direkt på någon färdig teori men stöds med teoretiska begrepp och tidigare forskningsresultat. Avsikten är att den existerande kunskapen och teorin syns i den teoristyrda analysen men analysen testar inte teorin utan kan medföra nya perspektiv på ämnet. (Eskola & Suoranta 1998; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Detta analysätt är lämpligt för denna studie som intresserar sig för informanternas tankar och uppfattningar.

Analysen i den här undersökningen framskrider enligt de tre faserna av innehållsanalys som Tuomi och Sarajärvi (2018) presenterar. Innehållsanalys börjar med att *reducera*, det vill säga med att man förenklar och avgränsar materialet. Det betyder att jag har samlat allt material i ett Excel-dokument

och gått igenom det och dess innehåll. Med tanke på syftet och forskningsfrågorna har jag försökt hitta det väsentliga i materialet vilket betyder att jag har plockat ut viktiga ord, uttryck och meningar och samlat dem i ett Word-dokument. Resultatet av denna fas är alltså direkta citat som beskriver innehållet. Dessa citat kan bestå av enstaka ord och uttryck eller av flera meningar beroende på hur informanten har svarat frågorna och hur helheten och sammanhanget kan förstås bäst. Den nästa fasen är att *gruppera* materialet som i den första fasen förenklades. I denna fas försöker man hitta likheter och olikheter mellan begreppen och uttrycken. Detta betyder att jag har behandlat en forskningsfråga i taget och grupperat citaten under varje forskningsfråga i Word-dokumentet. Därefter har jag behandlat varje forskningsfråga (meänkielis betydelse, attityder och tillhörighet till tornedalingar) mer ingående och letat efter likheter och olikheter mellan de citat som hör till en viss forskningsfråga. När det gäller dessa två första faser, har jag till exempel för den första forskningsfrågan gått igenom enkätsvaren och letat efter citat, dvs. ord och uttryck i sitt sammanhang, som berättar vad meänkieli betyder för informanterna. Som resultat har jag märkt att vissa saker upprepas i svaren, som till exempel känslor, barndomsminnen, arbete samt aspekter som rör minoritetsspråk och dess status.

Genom gruppering har jag alltså bildat undergrupper som för sin del sammanställs och *abstraheras* i den tredje fasen. Avsikten med abstraheringen är att beskriva och tolka materialet på en mer abstrakt nivå och bygga hierarkin uppåt genom att bilda övergrupper och teoretiska begrepp. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) I denna fas har jag anknutit materialet till teori och utnyttjat begrepp och teorier som jag har presenterat i teorikapitlen. Jag har gått framåt från citat ut materialet till teoretiska begrepp och slutsatser. I praktiken har jag fortsatt grupperingen genom att fundera över förhållandena mellan undergrupperna och kombinera dem. Som ett resultat av denna fas har jag bildat förenande övergrupper som också fungerar som kategorier i analysdelen (kapitel 5). Eftersom min analys är teoristyrd har den teoretiska bakgrunden alltså hjälpt mig med analysen och tolkandet av materialet men den driver inte min analys på så sätt att det skulle finnas någon färdig teoretisk modell som hela analysen skulle basera sig på. Under analysen har mitt tänkande alltså styrts av både mitt material och den teoretiska bakgrunden. Baserat på Tuomi och Sarajärvi (2018) presenterar jag i bild 3 sammanfattande analysprocessens faser i den här undersökningen.

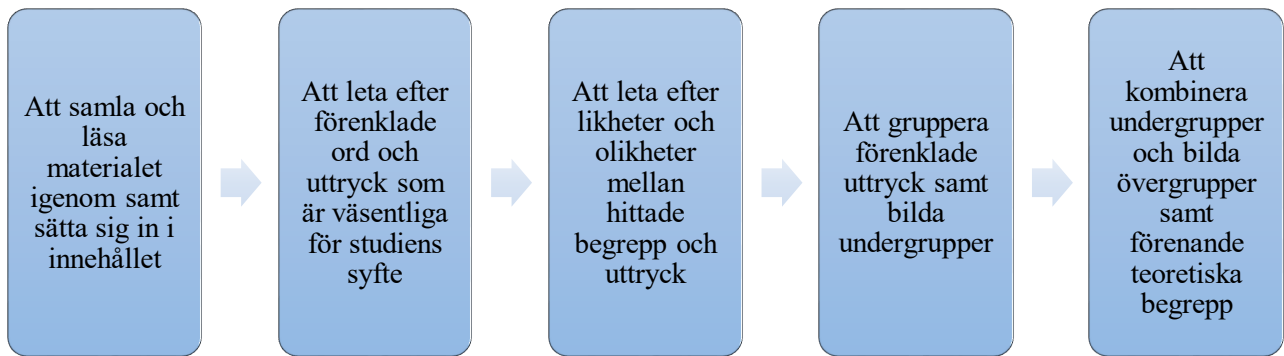

Bild 3. Analysens faser i innehållsanalys enligt Tuomi och Sarajärvi (2018).

5 Analys

I detta kapitel analyserar jag mitt material, det vill säga 41 enkätsvar från vuxna inlärare av meänkieli. Jag kommer att behandla varje forskningsfråga i ett separat avsnitt för att se till att varje fråga besvaras tydligt. Jag börjar analysen med meänkielis betydelse för vuxna inlärare och deras språkliga identitet (avsnitt 5.1). Efter det fokuserar jag på språkattityder mot meänkieli (avsnitt 5.2) och fortsätter slutligen till tillhörighet till minoriteten tornedalingar (avsnitt 5.3). För att stödja analysen och för att kunna visa vad analysen bygger på anger jag också direkta citat från materialet. Detta kan inte bara förväntas öka studiens tillförlitlighet och transparens utan därigenom hörs också informanternas egna röster bäst.

Studiens informantgrupp är särskilt liten och unik och därför vill jag inte ta risken att någon informant kan identifieras i analysen. För att bevara informanternas anonymitet har jag bestämt mig enligt forskningsetiska principer och rekommendationer (TENK 2009) för att inte ange informanternas ålder- eller könsuppgifter i samband med direkta citat. I analysen försöker jag också vara särskilt noggrann med indirekta identifikationsuppgifter, dvs. kön, boplat och arbete (Ruusu vuori et al. 2010). Informanterna har varit mycket öppna i sina svar vilket är bra med tanke på studiens syfte och resultat men det utmanar också mig som forskare att lämna bort vissa uppgifter och se till att informanterna inte är identifierbara.

5.1 Meänkielis betydelse för vuxna inlärare och deras språkliga identitet

I det följande undersöker jag min första forskningsfråga som syftar till att utreda vilken betydelse meänkieli har för vuxna inlärare av meänkieli och deras språkliga identitet. Jag har börjat med att fråga informanterna rakt vilken betydelse meänkieli har för dem (fråga 6, se bilaga 2). Jag har också letat efter bakgrunden till varför informanterna har velat lära sig meänkieli (fråga 9). För att få en bredare bild om hur informanterna förhåller sig till språket har jag också intresserat mig för vad det betyder för dem att kunna tala meänkieli i framtiden (fråga 20) och vilken betydelse språket har för deras identitet (fråga 24).

Eftersom min studie handlar om arvspråk har jag behandlat detta också explicit i enkäten. Förutom att vara informanternas arvspråk har meänkieli också andra betydelser för vuxna inlärare. Dessa betydelser har huvudsakligen uppstått naturligt genom enkätsvaren utan att jag har frågat efter dem

eller nämnt dem. Endast betydelse som minoritetsspråk behandlas kort i enkäten för mitt i enkäten har det funnits ett par frågor gällande meänkieli som minoritetsspråk och dess revitalisering (frågorna 21, 22 och 23). Om en informant har ändå nämnt att meänkieli har en betydelse för hen som minoritetsspråk så har det förekommit redan i början av enkäten.

I analysen börjar jag med att diskutera begreppet arvspråk ur min studies och informanternas synvinkel (avsnitt 5.1.1). Det som gör analysen utmanande är att det kan finnas många olika betydelser hos en och samma informant och dessa betydelser kan också överlappa varandra och vara svåra att skilja från varandra. Så är fallet även med arvspråk vars betydelse också är förknippad med exempelvis barndom, rötter och hemkänsla som behandlas i avsnitt 5.1.2. Utöver dessa betydelser kan meänkieli ha en betydelse av ett minoritetsspråk som är viktigt att hålla vid liv (avsnitt 5.1.3) eller en instrumentell betydelse (avsnitt 5.1.4).

5.1.1 Arvspråk

Som jag redan har ofta nämnt har mitt förhandsantagande för denna studie varit att för de flesta informanterna är meänkieli ett arvspråk. Eftersom begreppet arvspråk är en rätt ny term både i svenska språket och inom nordisk forskning ville jag att informanterna först själv definierar vad ett arvspråk är för något (fråga 7) och därefter berättar om de tycker att meänkieli är ett arvspråk för dem eller inte (fråga 8). Bara tjugo informanter, det vill säga ungefär hälften av informanterna, svarar direkt att meänkieli är ett arvspråk för dem. Resten av informanterna svarar antingen att meänkieli inte är ett arvspråk för dem eller är osäkra och tveksamma. De som anser att meänkieli inte är deras arvspråk motiverar svaret så att de aldrig har lärt sig att tala språket även om de har hört språket talas. Det är nödvändigtvis inte alltid föräldrarna som har talat meänkieli i informanternas hem eller som har förmedlat språket vidare utan informanterna säger att de också har hört sina far- och morföräldrar samt andra släktingar tala meänkieli. Ofta är det också så att bara fars eller mors sida av släkten har talat meänkieli. Några medelålders informanter säger också att deras generation är den första i släkten som inte längre talar meänkieli. En informant skriver att meänkieli på ett sätt är hens arvspråk men att arvet har stannat hos hens far. Detta betyder förmodligen att språket har funnits som arv i släkten men det har inte förmedlats vidare till nästa generation från informantens far.

Informanterna verkar vara medvetna om motstridigheterna gällande begreppet arvspråk. När man jämför informanternas definitioner med min egen definition i avsnitt 2.1 observerar man att problemet med den besvärliga definieringen av begreppet är verkligt. I svaren kommer det också fram att en stor

del av informanterna aldrig har hört talas om begreppet arvspråk och därför inte kan definiera det. Några av informanterna funderar på om man behöver behärska språket för att kunna kalla det för sitt arvspråk. I exempel 1 och 2 kommer det fram hur informanterna tvekar kring om meänkieli är deras arvspråk eller inte. Ingen av dessa två informanter kunde tidigare i enkäten säga om meänkieli är deras arvspråk eller inte.

- (1) Dels för att det sitter i min barndom och min historia, men dels inte eftersom jag inte fick lära mig det som barn.
- (2) Det har talats hemma, men det har inte aktivt lärts ut till mig. Har inte setts som särskilt nödvändigt tror jag. Men nu när jag lär mig det i vuxen ålder, så tar jag hjälp av min mor och får kanske på så sätt ”ärva” språket.

Anledningen till att många informanter inte anser att meänkieli är deras arvspråk är säkerligen att definitionen av arvspråk har varit begränsad, vilket den ändå inte är i denna studie. Med hänsyn till min egen definition av arvspråk som inte förutsätter att man behärskar språket (se avsnitt 2.1) kan jag konstatera att för de flesta informanterna verkar meänkieli vara ett arvspråk. Bland informanterna finns det bara sex personer som inte uppfyller kriterierna för att ha meänkieli som sitt arvspråk. Meänkieli hör inte till deras modersmål eller hemspråk och ingen av deras släktingar har talat eller talar meänkieli.

I enkätsvaren kommer det också fram genomtänkta definitioner för arvspråk som framgår av följande fyra exempel. Exempelvis definitionen i exempel 3 följer rätt långt Benmamouns et al. (2013: 132–133) definition av arvspråk. Att så många av informanterna har kunnat definiera begreppet så enhetligt förstärker min tanke att minoritetsspråkforskning speciellt i det nordiska sammanhanget kräver en bredare definition av arvspråk (se avsnitt 2.1). Gemensamt för dessa exempel och definitioner är att arvspråk är något som finns i familjen och släkten även om språket inte mer används aktivt. Arvspråk särskiljs också från modersmål.

- (3) Ett språk som är en del av ens arv. Det är språk som talas av en minoritetsgrupp som är bosatta i ett samhälle där majoriteten talar ett annat språk.
- (4) Det är inte mitt modersmål men alla i mina föräldrars släkt talade det så det är ett arvspråk som jag inte har lärt mig ordentligt.
- (5) Det är ett språk arv jag har med mig. Fast utan att kunna.
- (6) Ett språk man får med sig via sin familj och kultur, men som ändå kanske inte är något man talar.

Enligt informanterna verkar språkarvet ha avstannat och meänkieli har inte förts vidare till nya generationer. Att språket inte har förmedlats vidare kan ha med skam att göra. Eftersom det så länge har varit förbjudet att använda meänkieli i Sverige, kan man anta att tröskeln för att börja använda det igen är ganska hög (Winsa 1996). De nuvarande generationerna kommer att påverka om arvet upphör helt eller om arvspråket fortsätter att talas i släkten trots att en paus uppstått. Exempel 7 presenterar ett sätt att föra språkarvet framåt utan tvång. Barnen hör språket talas redan som liten och får således goda förutsättningar att lära sig arvspråket senare om de vill. Informanterna har frågats om de själva ska föra meänkieli vidare till nästa generationer, exempelvis till sina eventuella barn (fråga 18). Åsikterna varierar men drygt hälften av informanterna förhåller sig positivt till att förmedla språket vidare. I exempel 8 betonas språkets betydelse för ens identitet som är kopplad till kulturen och därför känns det viktigt att förmedla språket vidare till nästa generationer.

- (7) Min pappa lärde sig aldrig meänkieli och det är synd eftersom det var första generationen som inte hade det som modersmål. Jag lär redan nu mina barn uttryck så att de ska känna igen språket. När de blir äldre får de själva bestämma om de vill lära sig de i större utsträckning.
- (8) Ja, med språket kommer en del av kulturen. Jag vill ge dem [informantens barn] en stark identitet som är rotad i deras och mitt ursprung.

Emellertid är det inte alltid möjligt att lära meänkieli till nya generationer. Ofta är orsaken brist på intresse hos informanternas barn som det kommer fram i exempel 9. Informanternas åldersgrupp tyder också på att deras eventuella barn redan kan vara vuxna. Då är det naturliga sättet att lära sig språket hemma via föräldrarna inte längre möjligt. I exempel 10 kommer det fram en synvinkel att när man själv inte kan språket ordentligt, är det ingen mening med att lära det till sina barn. Även om Pasanen (2020) har visat att det är möjligt att även som nytalare använda ett minoritetsspråk med sina barn, konstateras det ändå att ansvaret inte vilar endast på föräldrarna utan stöd skulle behövas också från samhället.

- (9) De [informantens barn] är vuxna och har egna familjer. Naturligtvis skulle det vara kul om de hade haft intresset, men jag tror inte det.
- (10) Jag ser ingen nytta i och lära mitt barn det, då jag själv inte behärskar språket jättebra.

Som redan konstaterats vill jag enligt den här studiens definition påstå att för de flesta informanterna är meänkieli ett arvspråk. Detta är naturligtvis ingen förutsättning eller nödvändighet för lyckad språkinläring och till exempel med tanke på språkets revitalisering spelar det ingen roll vilken bakgrund språkets nytalare har. Emellertid har de som har meänkieli som arvspråk förmodligen det största intresset för att lära sig språket på nytt.

5.1.2 Hemkänsla, barndomsminnen och rötter

De överlägset mest framträdande betydelsena som kommer upp i enkätsvaren handlar om individens rötter, språklig identitet samt hemkänsla och barndomsminnen. De har alltså mycket att göra med begreppet arvspråk. Jag har kategoriserat dem alla i en och samma kategori i analysen eftersom de är svåra att skilja från varandra. Ridanpää (2018: 192) har hittat liknande betydelser i sin studie och speciellt mysighet och hemkänsla förknippas ofta med meänkieli. Mina informanter berättar om sin barndom som meänkieli påminner dem om. De här minnena är endast positiva och väcker nostalgi och varma känslor hos informanterna som exempelvis i följande två exempel:

- (11) Det känns som hemma när jag hör det. Det är en del av min uppväxt, så det känns bekant och tryggt.
- (12) Positiva barndomsminnen, vuxna som pratar och skrattar på ett språk jag inte förstår.

Som i exempel 12 ovan, kommer det också ofta fram i andra svar är att meänkieli har känts och fortfarande känns tryggt och positivt även om informanterna inte har förstått språket. Informanterna känner igen språkmelodin som känns naturlig och bekant (exempel 13 och 14). Enligt Einarsson (2004: 38) markerar man med förstaspråket sin hemmahörighet i sig själv och i sitt ursprung. Detta kan också tillämpas på fallet arvspråk eftersom det sällan är individens egen skuld om hen inte lär sig sitt arvspråk som barn. Språket kan på ett sätt ses som ett av deras förstaspråk även om de inte behärskar det.

- (13) Någon beskrev det som bakgrundsmelodin till din uppväxt och det tycker jag stämmer bra. Jag är så van att höra det talas, utan att riktigt förstå vad som sägs. Det väcker minnen från min barndom och uppväxt.
- (14) Känns som att språket är kopplat till känslorna även om jag inte fått lära mig det som barn. Språkmelodin klingar så naturligt på något sätt.

Meänkieli kan också vara vägen till rötterna och det nämns ofta att meänkieli är en del av ens identitet och bakgrund. Med rötterna menar informanterna både det konkreta ursprungsområdet, det vill säga var de eller deras släkt kommer ifrån, och symboliska rötter som har mer med familjehistorien att göra. Det som också förenar informanterna är att många av dem nu som vuxna har blivit mer intresserade av att hitta sina rötter som har varit dolda i flera år. Att hitta sina rötter har mycket att göra med att hitta och förstå sig själv (exempel 15 och 16).

- (15) [– –] att få kontakt med mina rötter och för att förstå människorna i mitt liv, vad de har påverkats av och varför de är som de är och varför är jag som jag är.

- (16) Ger min bakgrund ett ansikte och att min bakgrund finns och inte enbart är något som fanns och numera är borta.

När informanterna skriver om meänkielis betydelse nämner de ofta sina far- och morföräldrar eller släkten och familjen överhuvudtaget. Meänkieli kan vara en koppling till nära, eventuellt avlidna släktingar som i exempel 17 och 18. Språket är en stark symbol för sammanhållning och tillhörighet vilket behandlas närmare i avsnitt 5.3. En anledning till att informanterna har börjat studera meänkieli är att de vill kunna prata med sina föräldrar och andra släktingar på deras modersmål och på så vis känna tillhörighet med dem.

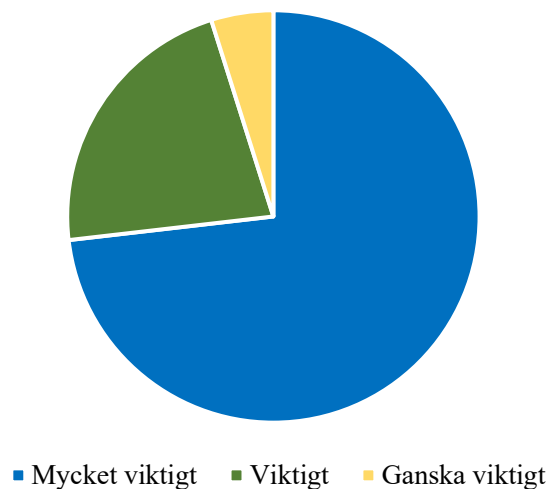
- (17) För mig i personlig mening är viktigt att min farmors språk lever vidare. På så vis tystnar hennes röst lite mindre.
- (18) På meänkieli kan jag höra ord och dialekt mina farföräldrar använde och därför betyder meänkieli mycket för mig. Via meänkieli kan jag hitta rötter av min egen dialekt.

Att meänkieli förknippas med olika känslor och att det beskrivs som ett känslspråk visar att språket är djupt rotat hos informanterna. Språket beskrivs ofta att det *känns* som något, till exempel nära, tryggt och hemma. Einarsson (2004: 38) påpekar om modersmålet, vilket igen kan tillämpas på arvspråk, att när det är fråga om ett så känslösamt språk, kan till och med olika sinnen kännas olika på olika språk. Likartade iakttagelser har också Ridanpää (2018: 192) gjort och nämner ytterligare humorn som karakteristiskt för meänkieli. Den specifika humorn och skämten kommer också fram i informanternas svar. En informant till exempel beskriver att i den vissa typen av humor känner hen sig bekväm.

5.1.3 Betydelse som minoritetsspråk

För informanterna har meänkieli också en viktig betydelse som ett av Sveriges nationella minoritetsspråk. Figur 3 visar allmänna attityder till hur informanterna förhåller sig till revitalisering av meänkieli. Trettio vuxna inlärare av meänkieli tycker att det är mycket viktigt att meänkieli håller sig vid liv. Nio informanter tycker att det är viktigt och två svarar att det är ganska viktigt. Ingen av informanterna tycker att det är antingen ”inte så viktigt” eller ”inte alls viktigt”.

Hur viktigt det är att meänkieli håller sig vid liv?

Figur 3. Diagram över hur viktigt det är för informanterna att meänkieli håller sig vid liv.

Av enkätsvaren framgår att anledningen till betydelsen av att bevara meänkieli som levande är först och främst att kulturen förs vidare via språket och tvärtom. Också Westergren och Åhl (2007: 11) konstaterar att ett språk är mycket mer än bara ett språk. Språket för med sig många olika funktioner men det är också en väg till kulturell rikedom. (Westergren & Åhl 2007: 11.) Eftersom språket är en så stor del av individens identitet och minoritetens gemensamma kultur och arv, kan dess död vara skadlig för gemenskapen och individerna, vilket framgår av exempel 19 och 20.

- (19) Dör meänkieli så dör även kulturen och sättet att tolka och se på världen. Hur man tänker och ser på saker och ting försvinner. Färre perspektiv.
- (20) [– –] om det språket försvinner, så försvinner också en hel kultur. En del av ens uppväxt och en del av folks historia uppe i norr.

Informanterna känner igen att med minoritetsspråk behöver man mer aktiva åtgärder för att de inte ska dö ut. I enkäten frågade jag vad de tänker om sin egen roll för meänkielis framtid (fråga 23). Jag ville ta reda på hur de ser sig själva i den stora bilden när det gäller revitalisering av meänkieli. Informanterna upplever att deras roll är liten och att som enskilda individer har de inga stora möjligheter att påverka språkets framtid. Också ofullständiga språkkunskaper kan ses som ett hinder för att kunna medverka i revitaliseringen (exempel 21).

- (21) Alla som lär sig språket är viktiga för dess överlevnad. Än känner jag mig inte så pass duktig till att jag kommer bidra med någon sorts utveckling av just språket. Men det får jag hoppas kan ändra sig, jag hoppas ju kunna mer snart! Men jag känner att för att det ska hända måste jag ändå kunna det helt flytande, vilket är svårt när en inte bor och lever runt ett språk.

Samtidigt tycker informanterna emellertid att deras uppgift i språkrevitaliseringen främst är att inspirera andra människor. En informant använder ordet ”ambassadör” för att beskriva sin roll för meänkielis framtid. I exempel 22 och 23 syns denna roll också väl. Ett par informanter nämner några konkreta medel för att medverka till revitalisering av meänkieli. Till exempel meänkielispråkiga medier (exempel 25) är ett fungerande medel för att lära sig språket. I exempel 24 och 25 kommer också individens roll som inspiratör och föregångare fram.

- (22) Jag kan endast peppa, inspirera, lära andra om Tornedalens språk och kultur [– –].
- (23) Genom att lära mig grunderna ger jag kanske mina barn och syskonbarn en positiv bild, kanske kan jag också sprida det till mina kollegor och andra. Så på så sätt kan jag indirekt stötta språkets framtid.
- (24) Alla som pratar eller lär sig det kan hjälpa till att föra det vidare, så även jag. [– –] Om jag läser kurser på universitet så kanske fler upptäcker den möjligheten.
- (25) [– –] Som konsument av medier på språket bidrar jag väl också.

Pasanen (2015: 356) betonar att positiva attityder mot minoritetsspråk hos minoritetsspråkstalare spelar en betydande roll för språkets revitalisering. De här positiva attityderna vill informanterna föra framåt samt väcka andra människors intresse för meänkieli. En informant hänvisar till ordspråket ”många bäckar små gör en stor å” vilket är mycket beskrivande i detta sammanhang. I enkätsvaren upprepas å ena sidan att individen har sin roll och sitt ansvar för att meänkieli ska ha en ljus framtid men å andra sidan är informanterna medvetna om att ensam kan man inte göra mycket. Då betonas gemenskapens betydelse.

5.1.4 Instrumentell betydelse

Förutom arvspråkinlärare finns det också sex vuxna inlärare bland informanterna för vilka meänkieli tydligt inte är ett arvspråk. För dem är meänkielis betydelse framför allt instrumentell. Som framgick i avsnitt 2.1 är de instrumentella och symboliska motivationerna de vanligaste skälen hos en nytalare att lära sig ett minoritetsspråk (Murchadha et al. 2018: 4–5). De andra betydelseerna som har nämnts i tidigare avsnitt kan ses som mer eller mindre symboliska eller ideologiska. Den instrumentella betydelsen betyder att meänkieli fungerar som ett medel att uppnå något annat. För majoriteten av dessa få informanter är meänkieli ett verktyg i arbetslivet (exempel 26, 27 och 28). De branscher som nämns i enkätsvaren är undervisning och äldreomsorg vilket är logiskt på grund av att meänkieli används i officiella sammanhang inom bara några få branscher och i förvaltningsområden där meänkielikunskaper är en fördel för en anställd.

- (26) Vill lära mig pga jobb [– –].
- (27) Det är en del av mitt arbete [– –].
- (28) Jag utökar mina yrkeskunskaper [– –] [min översättning från finska].

I ett par svar nämns det utförliga mål samt till och med personliga skäl för vilka meänkieli fungerar som ett verktyg. Sådana är exempelvis att kunna läsa meänkielispråkiga böcker som är författade av en nära person eller att kunna läsa gamla brev som kanske berättar något om informantens släkthistoria. En upprepad betydelse i enkätsvaren är också att meänkieli är en väg till att kunna kommunicera med nära människor på rätt språk. Denna betydelse har förstås också en symbolisk aspekt som kan förena familjemedlemmar genom ett gemensamt, eget språk (exempel 29 och 30).

- (29) Kunna prata med min mamma på hennes modersmål.
- (30) [– –] jag vill kunna delta i samtal med mina föräldrar och andra när jag besöker Tornedalen.

Meänkieli har också en instrumentell betydelse för de informanter som vill lära sig finska och ser meänkieli som en naturlig väg till bättre förståelse av finskan. Några av dem har blivit intresserade av meänkieli genom finskan som är deras modersmål eller hemspråk. Släktskapet mellan de här två språken intresserar informanterna och de vill lära sig skillnaderna mellan språken.

5.2 Språkattityder mot meänkieli hos informanterna och deras omgivning

I detta avsnitt behandlar jag min andra forskningsfråga om attityder mot meänkieli. Jag intresserar mig inte bara för informanternas egna attityder utan också för attityder de har upplevt från människorna omkring dem. Speciellt intressant är synpunkten som gäller vilka attityder informanterna möter som vuxna inlärare eller till och med som nytalare av språket. Dessa yttre attityder jämsides med informanternas egna attityder verkar ha påverkat beslutet att påbörja meänkielistudier.

Eftersom alla informanter är vuxna inlärare och deltar i nybörjarkurs i meänkieli, har de alla naturligtvis redan fattat beslutet att börja studera språket. Då har attitydens kognitiva och affektiva komponenter antagligen lett till den konativa komponenten, dvs. till beredskapen att agera enligt sina egna uppfattningar och värderingar (se avsnitt 2.2). I detta avsnitt koncentrerar jag mig närmare på orsakerna bakom handlingen. Jag har frågat informanterna vilka saker, personer, åsikter eller attityder

som har haft antingen positiv eller negativ påverkan på deras beslut att studera meänkieli (frågorna 12 och 13). Jag har också frågat hur andra meänkielitalare ställer sig till informanterna som vuxna inlärare av meänkieli (fråga 19). I det följande tar jag alltså reda på vilka känslö- eller kunskapsmässiga aspekter, uppfattningar eller erfarenheter som har påverkat informanternas attityder mot meänkieli. Dessa informanternas egna och upplevda attityder kan ha påverkat deras vilja att påbörja meänkielistudier. I analysen ska jag inte skilja de kognitiva och affektiva komponenterna från varandra och analysera dem separat utan jag utgår från att skapa kategorier som innehåller både kunskaps- och känslomässiga aspekter.

I enkätsvaren har jag hittat fyra frekvent förekommande kategorier som visar vilka attityder vuxna inlärare själva har eller har upplevt mot meänkieli. Jag börjar med att presentera föreställningar som gäller meänkieli som riktigt språk (avsnitt 5.2.1) och som onödigt språk (avsnitt 5.2.2). Avsnitt 5.2.3 behandlar känslor av skam och stolthet bakom informanternas attityder mot meänkieli. Till sist tar jag en titt på hur informanternas tidigare språkkunskaper i meänkieli påverkar deras egna och omgivningens attityder (avsnitt 5.2.4).

5.2.1 Meänkieli som riktigt språk

I enkätsvaren förekommer starkt tudelade föreställningar om meänkieli ens anses vara ett riktigt, giltigt språk. Nästan alla positiva attityder kommer från informanterna själva och de anser att meänkieli absolut är ett eget språk. Däremot härstammar negativa föreställningar som inte ser meänkieli som ett riktigt språk mest från attityder i det omgivande samhället och informanternas närmaste omgivning. De här negativa attityderna hänger ihop med uppfattningen att meänkieli bara är en dialekt av finska som inte borde ha någon ställning som eget språk i Sverige. Informanterna har även stött på skämtet att man ifrågasätter varför de studerar ett språk som inte finns (exempel 31) eller att de hellre borde studera riktig finska (exempel 32). Sådan här nedvärdering som sker under skenet av ett skämt signalerar negativa attityder mot meänkieli som riktigt språk.

(31) [– –] skojar bort språket som något som inte är ”på riktigt”

(32) Vissa personer som sagt att ”det inte är ett riktigt språk” och som sagt ”lär dig riktig finska istället”.

I enkätsvaren kan man också hitta bittra och till och med arga toner gällande yttre attityder som informanterna har upplevt i omgivningen och i detta fall hos finstalande människor. Exempel 33 visar upplevelsen att finländare har sett tordnetalingar som lägstående människor. Informanten

förklarar inte mer detaljerat vad hen tror att det beror på och varför eller när det har skett en förändring. Också en annan informant skriver att finsktalandes föreställningar om att meänkieli bara är en sämre dialekt av finskan har påverkat hens beslut att börja studera meänkieli negativt (exempel 34). Enligt dessa exempel verkar det vara överraskande vanligt att tornedalingar upplever nedsättande attityder från framför allt finländare och finskspråkiga människor.

(33) [–] även ni i Finland inte längre ser oss som andra klassens invånare eller som inte har rätt att uttrycka oss i tal och skrift.

(34) Alla de finsktalande som tycker att meänkieli bara är en lågt stående hittepå dialekt.

Att meänkieli idag även offentligt anses vara ett riktigt språk och att det har en status som minoritetsspråk har haft en positiv inverkan på informanterna och deras vilja att lära sig meänkieli (exempel 35 och 36). På grund av språkets stärkta position har det också blivit möjligt att studera språket även på universitetsnivå. Denna praktiska punkt nämns ofta som en av de positiva orsakerna till att informanterna har påbörjat meänkielistudier. Det är alltså fråga om yttre attityder som har blivit positivare mot meänkieli och andra minoritetsspråk. Informanterna konstaterar också att det verkligen syns i dagens samhälle att meänkieli är ett riktigt språk och att dess läge har stärkts. Detta återspeglas till exempel i media, tv- och radioprogram och litteratur.

(35) Att det blivit ett akademiskt språk också. Att det blivit mer än ett köksspråk.

(36) Att meänkieli blev klassat som minoritetsspråk.

Attityden att meänkieli inte är ett eget språk har hållit i sig länge bland folket. Man kunde anta att alla informanter skulle ha en positivare syn på saken eftersom de har deltagit i meänkielikursen. Negativa attityder mot meänkielis status som eget språk kommer ändå inte bara från det omgivande samhället utan också en vuxen inlärare av meänkieli kan tycka så. En informant berättar att det har varit svårt för hen att förstå varför det har varit så viktigt att betrakta meänkieli som ett eget språk. Hen har tyckt att det har varit bara Sveriges taktik att söndra och härska och att det skulle vara politiskt enklare med två mindre minoriteter, dvs. finnar och tornedalingar, i stället för en stor grupp av sverigefinnar. Informanten skriver ändå att även om hen fortfarande håller med den ovanstående tanken har hen bland annat genom studierna börjat förstå varför meänkieli är ett eget språk och inte bara en dialekt eller varietet av finskan. Ett viktigt tillägg är att informanten i fråga har en finsk bakgrund och meänkieli är inte ett arvspråk för hen. Den här attityden och berättelsen från en vuxen inlärare sammanfattar emellertid väl hur kunskap ökar förståelsen och vidgar synen.

5.2.2 *Meänkieli som onödigt språk*

Många negativa attityder som förekommer i enkätsvaren motiveras av att det är onödigt att kunna meänkieli. De här attityderna är oftast yttre, dvs. de kommer utifrån. Informanterna har stött på attityden att man inte borde studera finska i Sverige (exempel 37). I detta exempel kommer det också ganska synligt fram hur meänkieli i vardagsspråk förknippas med finska. För några människor verkar det alltså enligt informanterna vara likgiltigt om man studerar meänkieli eller finska och språken ses som samma. En ofta förekommande attityd är att informanten hellre borde studera mer användbara språk som hela Europa eller världen talar. Den här attityden är förmodligen relativt vanlig när det gäller att välja vilket språk som ska studeras och attityden är inte begränsad bara till meänkieli. Exempel 38 visar hur besvärligt det är att motivera valet att studera meänkieli utan någon karriärrelaterad anledning.

(37) De tycker inte man ska lära sig finska i Sverige.

(38) Att det har varit svårt att motivera att gå en kurs på universitetet utan att man "får användning för den" i arbetslivet.

Informanterna berättar också att de har upplevt attityder om att det är överdrivet att lära sig ett språk som inte har någon framtid. Några människor undrar varför informanterna lägger tid på ett språk som kommer att dö ut (exempel 39). En informant i exempel 40 visar att också människorna inom minoriteten kan tycka att språket inte har någon framtid. Utifrån enkätsvaren är dock en sådan här inställning sällsyntare bland andra tornedalingar. Liknande attityder gällande meänkielis onödighet och framtid som inte finns kommer fram också i Arolas (2006) studie. De här negativa attityderna kommer uttryckligen från andra människor i Tornedalen men det är oklart om de här människorna är svensk- eller meänkielispråkiga. (Arola 2006: 20.)

(39) Det kan kännas omöjligt och onödigt stundtals att lära sig ett språk som försvinner.

(40) Som gammal borde jag också inse att det är ett språk som kommer att dö sotdöden etc...

Om det är onödigt eller inte att lära sig meänkieli är inte entydigt enligt enkätsvaren. Attityderna hos informanternas omgivning samt det omgivande samhället varierar mycket. Informanterna svarar att de har upplevt såväl uppmuntrande som ifrågasättande och nedvärderande attityder. De här negativare attityderna är inte bundna till någon viss grupp av människor utan de kan förekomma även i informanternas närmaste krets, bland släktingar, tornedalingar och så vidare. Också Hyltenstam

(2007: 275) skriver att attityderna varierar hos tornedalingarna och till och med kan vara motstridiga mot varandra.

Informanterna själva tycker att det är nyttigt för dem på flera olika sätt att lära sig meänkieli. Deras positiva attityder är mest bundna till personlig nytta och meänkielis betydelse för dem och har redan behandlats i avsnitt 5.1. Att studera meänkieli är alltså nyttigt på en personlig nivå för dem och deras identitet. Genom att lära sig språket kan de hitta sina rötter och förstå sin kultur bättre. Några inlärare nämner också att meänkieli är nyckeln till att förstå finska språket och att språket underlättar att lära sig andra språk.

När det gäller min studies syfte är det speciellt intressant att få reda på hur andra tornedalingar förhåller sig till studiens informanter som vuxna inlärare av meänkieli som samtidigt kan ses som nytalare av meänkieli. De flesta attityder mot nytalare verkar vara positiva och uppmuntrande även om informanterna också möter förundran och kommentarer om att språket är onödigt. Pasanen (2015: 387) motiverar framgången med revitaliseringen av enaresamiska med att attityderna mot språkets nytalare är så positiva. Även svagare språkkunskaper och till och med nya talare utanför gemenskapen accepteras.

Exempel 41 utvisar hur många olika slags attityder informanterna möter från människorna omkring dem. Också skillnaden mellan attityder hos olika generationer kommer tydligt fram i exemplet. Orsaken till att den äldre generationen förhåller sig mer negativ till meänkieli kan hittas i historien (se kapitel 3). De som har mött och burit på skam på grund av sitt språk kan ställa sig negativare till språket och omedvetet föra skammen vidare. Attityden hos den äldre generationen kommer fram också i exempel 42 där informanten berättar att även om hans far inte tycker att det lönar sig att studera meänkieli tror hen att det finns någon slags stolthet eller rörelse bakom attityden. Liknande tankar dyker upp också i några andra svar. Om skam och stolthet fortsätter jag i nästa avsnitt.

- (41) Jag tror att alla som jag pratat med kring min ålder har varit positiva till det [att studera meänkieli]. Men den äldre generationen har väl först varit lite skeptiska och tyckt att det är "svammel", men sen ändå varit lite nyfikna och frågat om det, och på nåt sätt tror jag de tycker att det är kul att jag försöker.
- (42) Min pappa tycker det är lite onödigt. Men egentligen tror jag han är rörd.

5.2.3 Från skam till stolthet

Skam verkar ligga starkt bakom negativa attityder mot meänkieli. Skammens rötter kan hittas i historien och den assimilerande försvenskningsspolitiken som tvingade tornedalingar att sluta använda sitt språk (Winsa 1996). Också meänkielis svaga ställning som eget språk har orsakat osäkerhet hos tornedalingar om deras eget språk. Egentligen kan båda synvinklarna som kommit fram i de två föregående avsnitten ha med skammen att göra. Att meänkieli å ena sidan inte har betraktats som ett riktigt språk utan snarare som en ful och dålig version av finska och att det å andra sidan har setts som ett onödigt språk kan ha orsakat en känsla av underlägsenhet och skam för det egna språket. Denna skam har omedvetet förts vidare till nästa generationer. Alla de här aspekterna syns i följande tre exempel.

- (43) Att min faster o min pappa alltid sagt att ”det var ju inte betraktat som ett riktigt språk, vi fick lära oss att skämmas för det” ”i skolan var vi förbjudna att prata vårt språk”.
- (44) [– –] det kändes som om det inte var ett ’fint’ språk att tala.
- (45) Jag har alltid känt att det inte ansetts som ett fint språk som skulle föras vidare. [– –] Nu för tiden så verkar det som att den äldre generationen börjat lära sig så smått att det är något att tillvarata och något som man får känna stolthet för.

Som det kommer fram också i slutet av exempel 45 kan man se en vändning från skam och negativa attityder i en bättre riktning. Enkätsvaren visar att mer positiva attityder förknippas med meänkieli nuförtiden och man är till och med stolta över meänkieli. Vuxna inlärare har upplevt stolthet hos sina släktingar men känner den också själv (exempel 46). Stoltheten över sitt eget språk och sin gemenskap har också uppmuntrat informanterna att studera språket. En informant säger också att andras stolthet över sitt språk och sina rötter har påverkat hen positivt (exempel 47).

- (46) Jag är stolt över att ha det [meänkieli] med mig, trots att jag inte använt det själv.
- (47) Jag har också blivit påverkad av människor som är stolta över och hedrar sitt ursprung.

Några informanter skriver att de ”tror” att deras föräldrar är stolta över att informanterna har börjat lära sig meänkieli (exempel 48). Informanterna beskriver inte i detalj hur denna stolthet syns men viktigt är att de har upplevt den. Det verkar alltså som om att stoltheten kanske inte sägs högt även om den ändå finns. Detta visar att även äldre generationer så småningom börjar släppa skammen och negativa attityder mot meänkieli. Både i Arolas (2006) och Viitalas (2020) studier syns att unga informanter har relativt positiva attityder mot meänkieli och att de vill lära sig meänkieli. Studierna stöder också mina egna iakttagelser av att skammen över meänkieli har bytts mot stolthet åtminstone

när det gäller nya generationer. Givetvis finns det också undantag som redan bevisats tidigare i detta kapitel.

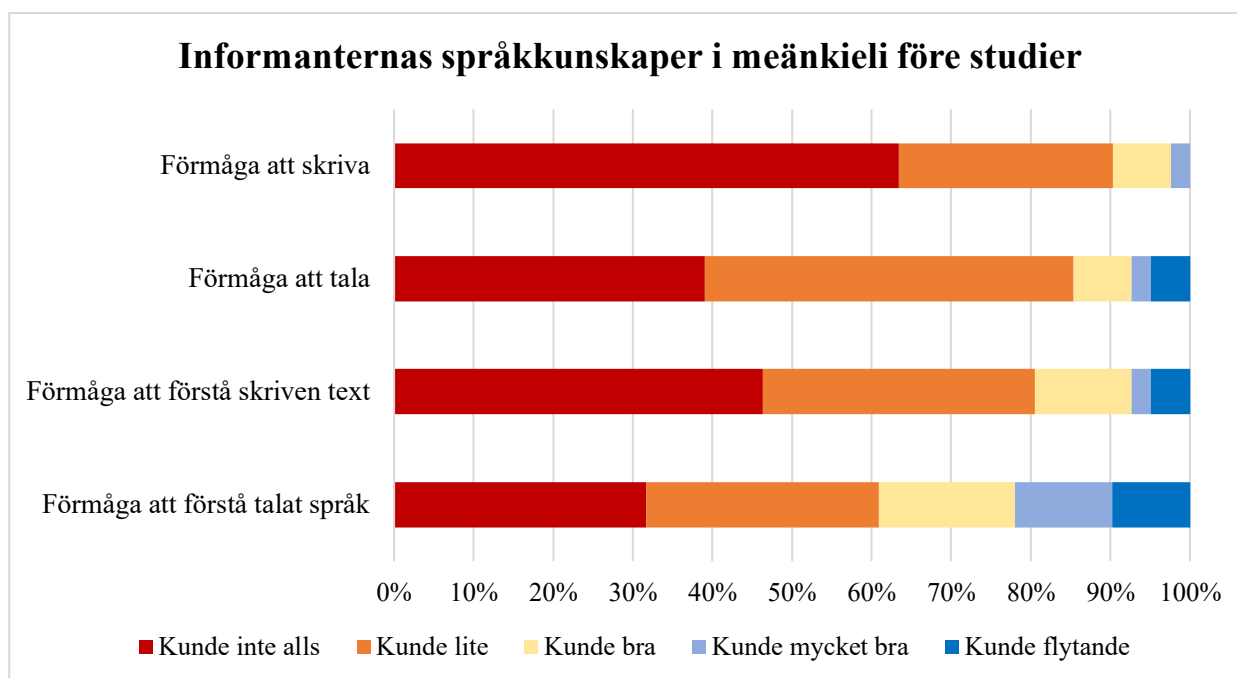
- (48) Men nu när jag väl börjat kursen så tror jag ändå hon [informantens mamma] är lite stolt, men hon har alltid själv skämts över att hon pratar ”så ful svenska” då hon bryter lite när hon pratar.

En konkret sak som också kan orsaka skam hos tornedalingar är den halvspråkighet som två- eller mångspråkighet har orsakat (se avsnitt 3.2). I praktiken används och lärs meänkieli ofta ut tillsammans med svenska vilket kan leda till att språken blandas och därmed kan språkens gränser och skillnader vara oklara för en mångspråkig individ och särskilt för ett barn. För en utomstående ser denna mångspråkighet ut som halvspråkighet, dvs. att man kan båda språken bara delvis (Ridanpää 2017). Informanten i exempel 49 berättar om sina upplevelser som barn i skolan när hens språk, meänkieli, inte ansågs som ett riktigt språk på finsklektionen. Denna upplevelse av skam har enligt informanten haft en negativ påverkan på hens vilja att lära sig språket som vuxen. Både Ridanpää (2017) och Arola (2006: 28) konstaterar att denna skam över halvspråkighet kan göra det svårt att kunna identifiera sig positivt med sitt eget språk.

- (49) När jag gick i trean skulle vi få tillgång till att läsa finska i [en kommun i norra Sverige]. Jag fattade inte då att mina föräldrars finska inte var riktig finska. Första dagen frågade läraren om vi visste vad bil hette och när jag stolt svarade piili så fnös läraren att minsann inte var ett finskt ord. Skammen brände och jag vägrade att gå tillbaks till den klassen.

5.2.4 Påverkan av tidigare språkkunskaper

En stor del av de negativa attityder som hittills har behandlats kommer från historien och det syns i enkätsvaren att några av attityderna redan har förändrats och därmed också påverkat informanternas beteende, dvs. beslutet att delta i nybörjarkursen i meänkieli. Till sist tar jag reda på hur informanternas tidigare språkkunskaper har påverkat deras egna attityder eller andra människors attityder mot dem som inlärare av meänkieli. Informanterna har börjat sina meänkielistudier med mycket olika nivåer av språkkunskaper även om det är fråga om en nybörjarkurs. Nivån varierar från en person som kan ingenting till en person vars kunskaper är mycket bra eller till och med flytande. Jag har kartlagt informanternas språkkunskaper i meänkieli före kursen genom att be dem bedöma fyra områden av sina språkkunskaper: 1) förmåga att skriva, 2) förmåga att tala, 3) förmåga att förstå skriven text och 4) förmåga att förstå talat språk. Resultaten sammanfattas i figur 4 nedan. Utöver detta utvärderar informanterna sina meänkielikunskaper genom en öppen fråga.

Figur 4. Informanternas språkkunskaper i meänkieli före studier.

Eftersom informanterna har så olika nivåer av språkkunskaper går det inte att generalisera resultaten eller skapa en bild av en typisk vuxen inlärare av meänkieli. Man kan ändå dra slutsatsen att den bästa förmågan är att förstå talat språk. De svagaste färdigheterna hos informanterna är att skriva. Passiva språkkunskaper är alltså starkare än aktiva kunskaper som kräver att man kan producera språket. Detta är förståeligt när man granskar definition av arvspråk. Informanterna har alltså hört meänkieli talas men har inte lärt sig att använda det. Deras skolspråk har oftast varit svenska.

Informanternas bedömning av sina egna tidigare kunskaper i meänkieli kan avslöja orsakerna bakom negativa attityder mot språket. Flera informanter tycker exempelvis att meänkieli är ett svårt språk att lära sig eftersom det är släkt med det finska språket som i sin tur är känt för sin svårighet. Språkets svårighet definieras mer exakt av vissa informanter vars muntliga kunskaper redan är starkare än de skriftliga. Några av dem nämner att de har svårigheter med grammatiken och till exempel att böja verb. En informant tycker också att meänkielis svårighet begränsar möjligheterna att lära sig språket väl (exempel 50). Den här attityden kan vara dominerande hos många sådana personer som funderar på att börja studera meänkieli. I allmänhet kan man av enkätsvaren dra slutsatsen att grammatiken och skrivandet kan kännas utmanande även om informanten kan tala språket till och med flytande och förstår det bra.

- (50) Dock realism kring att det är ett svårt språk och därför begränsade möjligheter att lära mig språket bra.

Till skillnad från de informanter som tycker att meänkieli och speciellt dess grammatik är riktigt svåra finns det också informanter som redan har vissa språkkunskaper i meänkieli, framför allt i tal och förståelse. De möter sådana attityder som är relaterade till de språkkunskaper de redan har (exempel 51 och 52). Deras vilja att ta del i meänkielikursen ifrågasätts eftersom de redan kan tillräckligt. Beaktansvärt är att andra människors uppfattning om vad som utgör tillräckliga språkkunskaper kan skilja sig från informantens egen uppfattning. En annan informant skriver att hen har stött på en attityd om att det skulle vara onödigt att delta i kursen eftersom informanten i fråga redan kan tala språket flytande. Informantens kunskaper i att läsa och skriva är ändå inte alls så bra och hen undrar varför dessa färdigheter inte anses vara lika viktiga som muntliga kunskaper. Informanten skriver att utan att kunna läsa och skriva är man som ”analfabet” i sitt eget språk.

- (51) Jag mötte attityd av andra studenter att varför ska jag vara med på nybörjarkursen när jag pratar så pass flytande redan. Även jag pratar inte alls flytande meänkieli.
- (52) Bland annat min mamma, som tyckt [- -] ”du förstår ju redan tillräckligt”.

5.3 Tillhörighet till den nationella minoriteten *tornedalingar*

Den sista delen av analysen utgörs av informanternas tankar och upplevelser om tillhörigheten till den nationella minoriteten *tornedalingar*. När jag i detta avsnitt talar om *tillhörighet* menar jag informanternas upplevda tillhörighet, dvs. det är fråga om hur vuxna inlärare själva uppfattar sin tillhörighet till tornedalingar. För att få en uppfattning om hur vuxna inlärare av meänkieli förhåller sig till gruppen tornedalingar har jag först bett dem definiera begreppet tornedaling (fråga 25) och sedan frågat om de själva känner sig som tornedalingar (fråga 27). Sammanlagt 27 av informanterna tycker att de själva är tornedalingar. Elva inlärare svarar nekande och tre av dem vet inte. Flertalet som svarat nekande eller uttryckt osäkerhet beskriver ändå någon slags tillhörighet till andra meänkielitalare. Tre av informanterna som svarat nekande känner ingen slags tillhörighet.

Eftersom en så tydlig majoritet av vuxna inlärare känner att de tillhör tornedalingarna vill jag fördjupa mig i de faktorer som antingen anses eller inte anses som viktiga för tillhörigheten. I enkätsvaren kan hittas fyra tydliga faktorer och de bildar kategorierna i denna del av analysen. De här kategorierna är språk (avsnitt 5.3.1), plats (avsnitt 5.3.2), släktskap (avsnitt 5.3.3) och kultur (avsnitt 5.3.4). Jag slutar med en mer affektiv synvinkel som handlar om känslan av tillhörighet (avsnitt 5.3.5). Det som är speciellt viktigt att ta hänsyn till i denna del av analysen är att trots att varje faktor behandlas separat betyder det inte att informanterna tycker att en enda faktor skulle bilda någon gräns mellan

tornedaling och icke-tornedaling. Sanningen om vad som skapar känslan av tillhörighet är antagligen något mellan de här faktorerna och känslorna som jag bevisar i avsnittet 5.3.5.

5.3.1 *Språk*

Språket kunde förmodas vara en av de viktigaste aspekterna när det gäller tillhörighet till en minoritet som har ett eget språk. Språket nämns ändå förvånansvärt sällan i informanternas egna definitioner av tornedaling. Det kan dock vara att språket anses som en självklar faktor i denna kontext där alla studerar språket i fråga. Mindre än en fjärdedel av informanterna anger språket, dvs. meänkieli, som en viktig faktor för att tillhöra gruppen tornedalingar. Exempel 53 visar hur meänkieli kan ses som en gemensam egendom bland tornedalingarna. Då är det speciellt språket som anses förena tornedalingar och skapa en samhörighetskänsla.

(53) Vi talar samma språk. Vårt språk.

Enligt informanterna behövs det nödvändigtvis inte ett fullt behärskande av språket för att kunna känna att man tillhör gruppen tornedalingar. De definierar inte heller hur goda språkkunskaper en tornedaling borde ha i meänkieli. En finsk informant som inte har meänkieli som sitt arvspråk känner samhörighet med tornedalingarna eftersom meänkieli är en blandning av båda språken hen talar, dvs. finska och svenska. I detta fall är språket också den enda förenande faktorn mellan informanten och tornedalingarna.

I enkätsvaren kommer det också fram att för samhörighetskänslan räcker det att man är uppvuxen med meänkieli. Denna uppväxt kan vara kortvarig som informanten i exempel 54 påpekar. Hen kan inte språket men ändå känner hen sig som en del av gruppen meänkielitalare eftersom hen regelbundet har tillbringat tid med människor som talar meänkieli. Informanten använder benämningen meänkielitalare vilket syftar på att man kan tala språket. Det kan vara ett medvetet val som betonar att man kan tillhöra en språklig grupp även om man inte behärskar språket.

(54) Jag är uppvuxen med språket några veckor varje sommar, och är en del av meänkielitalare, fast jag inte kan språket.

Språket bär också med sig mycket annat än bara ordförrådet och grammatiken. Det som förekommer några gånger i enkätsvaren är den specifika humorn som sägs vara typiskt för meänkielitalande. Ett par informanter beskriver meänkieli som ett humoristiskt språk och berättar att de känner sig bekväma

i den vissa typen av humor och jargong. Det spelar ingen roll om individen själv behärskar språket och kan delta i skämtet eller inte. Det viktigaste när det gäller tillhörigheten verkar vara att man känner igen den vissa humorn och känner någon koppling till den. Informanterna själva ger varken några exempel på den specifika humorn eller beskriver den mer i detalj, men Juha Ridanpää (2017) belyser det i sin artikel där han granskar hur meänkielitalande använder humor. Som metod använder han gruppintervjuer som visar att det verkligen finns vissa specifika humoristiska element i informanternas samtal och berättelser. Denna specifika humor stärker gemenskapens identitet och samhörighetskänslan. Exempelvis att skämta om utmaningarna med kommunikation mellan finsk- och meänkielitalande i olika sammanhang samt att göra en uppdelning mellan ”oss” och ”dem” är typiska drag för denna humor. (Ridanpää 2017.)

I exempel 55 tycker informanten att det som förenar tornedalingar är att de är uppvuxna med två språk, dvs. meänkieli och svenska. Även följande exempel 56 understryker den gemensamma språkliga historien som tornedalingar har. Ingenting av dessa två informanter anger goda språkkunskaper som ett krav för tillhörigheten utan viktigare är den gemensamma historien, nämligen att språket har tagits från tornedalingarna. En informant skriver till och med att meänkieli är ett språk som hen ”blev berövad av svenska staten”. Uttrycket kan ses som ett kraftfullt tecken på att bristfälliga meänkielikunskaper inte är individens eller de tidigare generationernas eget fel. Därför kan det inte krävas språkkunskaper för att kunna tillhöra gruppen tornedalingar utan någon slags språklig koppling är tillräcklig. Givetvis ska man ändå komma ihåg att resultatet från denna informantgrupp kan vara rätt olik än om man hade studerat till exempel sådana individer som talar flytande meänkieli och identifierar sig starkt som tornedaling.

(55) Uppvuxna med två språk och med gemensamma historienämning bl.a. Språkligt och kulturellt.

(56) Det är många som delar liknande historier. Om språk, framtagna av språk, avsaknad av språk.

Att språket nämns relativt sällan i informanternas definitioner av tornedaling och som en viktig faktor för att tillhöra tornedalingar kan också ha med historien och den gemensamma skammen att göra (se avsnitt 5.2.3). I historien har språket tagits från tornedalingarna mot deras vilja. Minoriteten har emellertid velat ha något som förenar dem, vilket också framgår av exempel 55 och 56 ovan. De har nu förenats speciellt av att språket har tagits från dem och av att de saknar det förlorade språket. Språklig tillhörighet kan alltså också innefatta att man på något sätt längtar efter språket vilket kan vara typiskt för de informanter som har språket som arvspråk.

Utifrån enkätsvaren anser alltså de flesta av informanterna att språket inte är en så nödvändig del av att kunna tillhöra gruppen tornedalingar. Trots detta ses språket i några enkätsvar mycket starkt som en särskiljande faktor. Enligt dessa informanter är man inte tornedaling om man inte kan språket. Med andra ord är man tornedaling när man talar meänkieli. Den här tudelningen fortsätter på den redan bekanta linjen som har kommit fram i enkätsvaren. Den första av de här två ytterligheterna ser språket som en mycket viktig och nödvändig faktor för att tillhöra gruppen tornedalingar. Den andra ytterligheten för sin del anser att språket inte alls är en viktig faktor för tillhörighet. Dessa informanter tillåter även en liten språklig koppling till meänkieli, till och med genom ett annat språk. De flesta av svaren placerar sig dock någonstans mellan dessa två ytterligheter.

5.3.2 *Plats*

Att vara tornedaling verkar vara rätt geografiskt bundet eftersom plats som förenande eller särskiljande faktor förekommer oftast i enkätsvaren. Till och med 33 av 41 informanter nämner plats som en motivering till att tillhöra tornedalingar eller inte. Plats som motivering och antingen förenande eller särskiljande faktor kan enligt enkätsvaren betyda nästan vad som helst från födelseort till vistelse i området. Några informanter räknar sig inte som tornedalingar eftersom de inte är födda i Tornedalen (exempel 57) och på motsvarande sätt känner några en stark tillhörighet till gruppen tornedalingar eftersom de är födda där. Exakt samma sak gäller boende i området (exempel 58). För några informanter räcker för tillhörighet till gruppen tornedalingar att man enbart har vistats i Tornedalen. Informanterna berättar exempelvis att de har spenderat några veckor varje år i Tornedalen hos släktingar och känner sig som tornedalingar (exempel 59).

(57) För att jag inte är född i Tornedalen.

(58) En person som bor eller har bott i Tornedalen.

(59) Jag har spenderat stor del av min barndom där.

Som det visas ovan finns det rätt mycket variation i informanternas svar när det gäller vem som räknas som tornedaling. Där vistelse är tillräckligt för den ena, kräver den andra att man ska vara född i området. Också olika slags definitioner av Tornedalen syns i enkätsvaren. Några av definitionerna är ganska strikta som i exempel 60 och 61 medan andra är mycket mer flexibla som i exempel 62 och 63. Sådana här strikta och exakta definitioner är emellertid mer sällsynta och däremot förekommer definitioner som till exempel ”den som är därifrån” mycket oftare i svaren.

- (60) Då jag kommer från en by, [namnet på byn], som ligger ännu högre upp än Torneälven, men inte räknas till Tornedalen.
- (61) Människorna mellan Kalixälven och Kemiälv.
- (62) [– –] folk som bor nära finska gränsen, men på svenska sidan av älven.
- (63) Kommer ju därifrån.

Benämningen tornedaling syftar naturligtvis på området Tornedalen. Därför kan definitionen av tornedaling förväntas vara väl ansluten till geografiska aspekter. Viktigt är ändå att ta hänsyn till att Sveriges regering inte definierar tornedalingar utgående från de faktorer som behandlas i denna del av analysen. Tornedalingar är svenska statens officiella benämning på den nationella minoriteten. I regeringens proposition konstateras bara att meänkieli tillsammans med finska och samiska har ”en historisk geografisk bas, vilket innebär krav på mer långtgående åtgärder till stöd för dessa språk” (Kulturdepartementet 1999). Benämningen tornedalingar har ändå funnits längre bland folk än den nationella minoriteten har erkänts och därför kan geografiska faktorer vara starkt bundna till tillhörighetskänslan.

5.3.3 Släktskap

Släktskap som viktig aspekt för tillhörigheten förekommer näst mest efter plats i enkätsvaren. Elva av informanterna, dvs. lite mer än en fjärdedel, nämner släktskapet som en motivering till att vara tornedaling eller inte. I motsats till tidigare faktorer verkar släktskap vara en mer entydig och exakt motivering. Nästan alla som nämner släktskapet som betydande faktor för att tillhöra gruppen tornedalingar tycker att man antingen är eller inte är tornedaling beroende på sina släktingars ursprung. Enligt dessa informanter kan man alltså ärva tillhörigheten till tornedalingar från till exempel sina föräldrar. I följande exempel kommer det tydligt fram hur man antingen är (exempel 64) eller inte är (exempel 65) tornedaling beroende på sin familjebakgrund. Bara en av dessa informanter som nämner släktskapet som en motivering kan inte ange ett lika entydigt svar. Hen skriver att hens föräldrar är tornedalingar men kan ändå inte säga om hen själv är det eller inte.

- (64) All min släkt i många generationer bakåt härstammar från Tornedalen.
- (65) Ingen av mina föräldrar är från Tornedalen.

Släktskap och plats som viktiga faktorer förekommer ofta tillsammans i enkätsvaren. Språket förknippas mycket mera sällan med dessa två faktorer. Utöver slakten och familjen pratar

informanterna om sina rötter vilket kan hänvisa både till geografiskt område och till släkthistoria. I exempel 66 syns det hur plats och släktskap stöder varandra i informanternas svar och i detta fall bekräftar utanförskapet. Om språket skriver hen i detta sammanhang ingenting.

(66) Jag är inte född eller uppväxt här och har ingen släkt kopplad till området.

Den viktigaste släktförbindelsen bakom tillhörigheten verkar vara informanternas föräldrar. I enkätsvaren pratas det också om släkten i allmänhet. Ibland betonar informanterna att deras släkt ”på båda sidor” är från Tornedalen vilket verkar stärka tillhörigheten till gruppen tornedalingar. En del av informanterna är mer medvetna om sin egen familjehistoria och kan förklara mer detaljerat till exempel hur många generationer bakåt som härstammar från Tornedalen. I början av enkäten har jag som bakgrundsinformation frågat informanterna om någon i deras släkt eller familj talar eller har talat meänkieli. Fastän de flesta informanterna har minst hälften av släkten från Tornedalen syns detta inte i samma utsträckning i enkätsvaren gällande tillhörighet till tornedalingar. Därför kan det konstateras att även om släktskap som förenande eller särskiljande faktor kommer fram näst oftast i materialet, så är det ändå inte en så viktig faktor som kunde förmodas.

5.3.4 Kultur

En gemensam kultur och gemensamma seder förekommer ganska sällan i enkätsvaren. Åtta informanter nämner den tornedalska kulturen som viktig förenande faktor när det gäller tillhörighet till gruppen tornedalingar. Några av dem skriver bara att de känner kulturell tillhörighet men det förekommer också mycket ingående och djupa beskrivningar av den tornedalska kulturen som också kan ses som ett krav för att höra till gruppen tornedalingar. Till definitionen av tornedaling hör en uppfattning av en människa med vissa egenskaper (exempel 67). Förenande i dessa få svar som beskriver tornedaling och tornedalsk kultur är friluftsliv och flitighet. De informanter som nämner kulturella aspekter i sina definitioner svarar också att de känner sig bekväma i det tornedalska levnadssättet och därför känner kulturell tillhörighet med tornedalingar (exempel 68 och 69).

(67) Tornedalingen är en samlare, är självständig, gästvänlig, gör sig inte till och lagar alltid mat så det räcker till alla.

(68) [– –] jag känner tillhörigheten i levnadssättet, hur man pratar (mer rakt på än en massa omlindande förklaringar) och själva beteendena att det är viktigt att ”göra” saker hela tiden, och kanske i det att inte prata så mycket känslor, utan att visa i handling mer, men att man ändå vet att folk bryr sig och alltid står bakom en.

(69) [– –] samhörighet med kulturen. Levnadssätt, maträtter.

Ett par vuxna inlärare konstaterar att den tornedalska kulturen är som en blandning av många kulturer, som till exempel svensk, finsk och samisk kultur, beroende på individens egen bakgrund. Den tornedalska kulturen kan alltså ses som en plattform för individens språkliga och kulturella mångfald. I följande avsnitt behandlar jag känslan av tillhörighet och temat tangerar också kulturella aspekter. Både kultur och känslor kan anses vara mycket mer subjektiva upplevelser än språket, plats och släktskap.

5.3.5 *Känslan av tillhörighet*

Som det visats i de föregående avsnitten anser informanterna att faktorerna språk, plats, släktskap och kultur är viktiga motiveringar för att vara en tornedaling. Trots det pratas det emellertid om känslan av tillhörighet i samband med nästan varje faktor vilket bevisar att tillhörighet till någon grupp är en mycket subjektiv upplevelse. Drygt hälften av informanterna nämner känslomässiga aspekter i samband med tillhörighetsfrågor. Känslan av tillhörighet beskrivs med likadana ord som det användes i samband med att beskriva *meänkielis* betydelse för informanterna (se avsnitt 5.1.2). Informanterna skriver till exempel att en tornedaling är en person som känner att man är hemma i Tornedalen, som tycker att Tornedalen har en stor betydelse i hans liv eller vars hjärta är i Tornedalen.

När vuxna inlärare funderar över begreppet tornedaling börjar de oftast med att ge någon definition av till exempel plats och släktförhållanden men slutligen konstaterar de att i verkligheten handlar det om *känslan* av att tillhöra en grupp. Å ena sidan är definitionerna av tornedaling ganska exakta när det gäller exempelvis plats men å andra sidan syns det i svaren att man inte vill utesluta någon. Exempel 70 visar hur många vuxna inlärare börjar med en konkret definition, som i detta fall med plats, men sedan fortsätter till en mer affektiv definition. Ungefär hälften av informanterna förknippar sin definition med något slag av känslomässig motivation. Den gemensamma tanken för denna hälft verkar vara att personen själv vet när hen är tornedaling. I exempel 71 kommer individens egen känsla och identifikation fram. Informanten konstaterar att definitionen av tornedaling inte behöver något blodsband. Också exempel 72 visar att tillhörighet är en känsla som kan tillägnas utan till exempel något ärftligt eller geografiskt krav.

- (70) Alla som lever och verkar eller har levt och verkat i Tornedalen, tänker jag. Eller alla som själva känner att de har någon anknytning till Tornedalen. En så inkluderande definition som möjligt.

- (71) Kan du identifiera dig med meänkieli och Tornedalen så är du väl en tornedaling. Jag vet även folk som flyttat till Tornedalen som vuxna och således, så gott som, blivit tornedalingar. Här behövs inte blod.
- (72) Men tror också att man kan skaffa sig den identiteten. Att man lär sig den och känner sig hemma i den.

En informant klär i ord det som också många andra informanter verkar tycka, nämligen att det är onödigt och till och med skadligt att göra strikta definitioner av tornedaling (exempel 73). Informanten syftar säkerligen på den assimilerande försvenskningsspolitiken som ledde till att tornedalingarna började känna skam över sitt språk och sin tornedalska identitet (se kapitel 3). Informanten i exempel 74 fortsätter i viss mån på samma linje som den föregående informanten. Enligt hens åsikt är den viktigaste definition av tornedaling att man hittar förenande faktorer i stället för faktorer som skiljer människor från varandra. Informanten anger dock inte vilka som är de förenande faktorerna men kanske hens första mening om minst två identiteter redan är en förenande faktor. Det verkar alltså vara betydande att hitta gemensamma drag och förenande saker och inte fokusera på det som skiljer tornedalingar från varandra.

- (73) Att begränsa vem eller vilka som räknas som tornedalingar, det är att fortsätta utplånandet av den tornedalska identiteten och kulturen!!
- (74) Ett folk som har minst två identiteter och förstår vad som förenar oss mer än det skiljer oss åt.

I enkätsvaren kan man hitta mycket tveksamhet när det gäller att definiera begreppet tornedaling (exempel 75). Informanterna är också osäkra när de funderar på sin egen tillhörighet till gruppen tornedalingar. Det kommer några gånger fram i enkätsvaren att informanterna inte har tänkt på saken tidigare. Det kan vara möjligt att personen som barn har tillägnat sig en viss modell av en tornedaling som hen som barn antingen har identifierat eller inte. Senare som vuxen kan denna modell vara svårare att förändra till en mer inkluderande definition. Informanterna förstår också att tillhörigheten till gruppen tornedalingar består av olika delar och kan till och med skilja dessa delar från varandra. Detta återspeglas i ordval och informanterna skriver till exempel att de känner sig kulturellt eller språkligt som tornedalingar men inte geografiskt och tvärtom. Denna medvetenhet om de olika delarna eller faktorerna av tillhörigheten gör det också svårt definiera tornedalingar enligt informanterna. Då borde de värdera vilken eller vilka faktorer som väger tyngst i definitionen. En informant skriver ändå att alla delar inte är nödvändiga för att man ska kunna tillhöra gruppen tornedalingar (exempel 76).

- (75) Svårt för mig att säga exakt var gränsen går.

(76) [– –] men alla behöver kanske inte ha alla delar för att kunna definiera sig som tornedaling.

Som redan konstaterats är tillhörighet ett ganska kontroversiellt tema som delar informanternas åsikter och tankar. En stor del av de vuxna inlärarna är rätt noga med definitionen av tornedaling och anser att några av de tidigare nämnda faktorerna är betydelsefulla för tillhörigheten. För dem verkar det vara så att om någon eller några av de här faktorerna inte blir uppfyllda har individen ingen rätt till att tillhöra tornedalingarna. Med dessa strikta definitioner utesluter de också sig själva från tornedalingarna. Trots detta förekommer det mycket fler svar relaterade till känslan av tillhörighet än svar relaterade till någon enskild faktor. Den gemensamma tanken som dessa informanter verkar ha är att man är tornedaling om man har någon koppling till den meänkielitalande delen av Sverige. Den här kopplingen definieras inte närmare i enkätsvaren utan det överläts åt individen själv att bestämma och definiera. En informant skriver att hen räknar sig själv som tornedaling eftersom hen vill vara tornedaling (exempel 77). Som motivation nämner informanten också nära människor som har en koppling till området men det viktigaste verkar vara hens egen önskan att tillhöra minoriteten tornedalingar.

(77) Därför att jag så gärna vill anse mig vara en tornedaling. [– –] men kanske ännu mer pga den stolthet och kärlek jag har för de människor jag känner som bor där eller som kommer därifrån.

Ur språkrevitaliseringens synvinkel är särskilt denna del av analysen viktig. Jag har intresserat mig för hur en nytalare av meänkieli kan identifiera sig med tornedalingar när hen exempelvis ännu inte har tillräckligt bra språkkunskaper eller något släktband till Tornedalen. Analysen visar dock att även om vissa definitioner är mycket precisa och kräver att vissa krav ska uppfyllas för att man ska kunna tillhöra gemenskapen, är det ändå enligt informanterna vanligare att känslan av tillhörighet är avgörande. Några av definitionerna ger individen möjligheten att skaffa sig en tornedalsk identitet genom nästan vilken språklig, kulturell eller geografisk koppling som helst.

6 Kritisk granskning av studien

Näst granskar jag min studie kritiskt och presenterar de forskningsetiska principer av Vetenskapsrådet (2002) som är kännetecknande för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning av god kvalitet samt diskuterar hur denna studie har lyckats uppfylla de här principerna. I detta kapitel reflekterar jag också över min egen position som utomstående forskare och diskuterar vilka fördelar och nackdelar denna position kan ha.

Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer innehåller fyra huvudkrav som jag nu kort behandlar. *Informationskravet* betyder att informanterna ska informeras om studiens syfte. Kravet uppfylls i min studie så att studiens syfte samt mina kontaktuppgifter har förekommit både i e-postmeddelanden och i början av själva enkäten. Informanterna har fått veta att deras svar kommer att användas anonymt och endast för denna studie. Det har också varit helt frivilligt att delta i studien eftersom länken till enkäten har delats ut elektroniskt och varje informant har haft möjlighet att sluta svara när som helst vilket följer *samtyckeskravet*. Samtyckeskravet innebär enkelt att studiens informanter får bestämma över sitt deltagande i studien. Eftersom jag som forskare inte känner informanterna och inte har varit i samma rum när de har fyllt i enkäten har de förmodligen inte heller känt sig pressade att delta i studien. Enligt samtyckeskravet måste forskaren också ha samtycke från varje informant men när det gäller enkät som materialinsamlingsmetod behöver man inte nödvändigtvis be om samtycke på förhand utan en självständigt ifylld enkät är tillräckligt för att visa informantens samtycke. (Vetenskapsrådet 2002.)

Det tredje kravet är *konfidentialitetskravet* vilket handlar om att informanternas personuppgifter måste behandlas förtroligt. Under materialinsamlingsfasen har jag samlat in så lite personuppgifter som möjligt. I analysen har jag också varit mycket försiktig med all information som kan göra informanten identifierbar. Det sista kravet heter *nyttjandekravet* och det innebär att informanternas uppgifter som har samlats in får användas bara för studiens ändamål. Ingen annan person än jag har tillgång till enkätsvaren och all information om informanterna används endast för den här studien vilket uppfyller nyttjandekravet. (Vetenskapsrådet 2002.)

Utöver dessa forskningsetiska principer har jag också följt riktlinjerna för en god vetenskaplig praxis från den forskningsetiska delegationen (TENK 2012). Jag har strävat efter hederlighet och noggrannhet i alla stadier av studien. Eftersom den kvalitativa forskningen framhäver forskarens

tolkning har jag i analysdelen försökt att med direkta citat ur materialet motivera vad min analys grundar sig på. Sammantaget tror jag att jag har kunnat följa principerna för god vetenskaplig praxis och forskning av god kvalitet med den här avhandlingen.

Gemensamt för många studier inom minoritetsspråkforskning är att forskaren själv har någon koppling till språket eller den språkliga gemenskapen som studeras. Jag har ingen koppling till meänkieli eller tornedalingar och dessutom bor jag inte i Sverige. Egentligen är den enda svaga förbindelsen jag har att mitt modersmål finska har ett starkt samband med meänkieli. Å ena sidan kan det som utomstående forskare ha varit mer utmanande att analysera informanternas svar men å andra sidan har det möjliggjort ett mer objektivt sätt att betrakta materialet. Det som också är viktigt för läsare att komma ihåg är att kvalitativa undersökningar till stor del är baserade på tolkning. I denna studie har jag ändå strävat efter att granska materialet så objektivt som möjligt och låtit informanternas synvinklar och tankar komma fram.

Eftersom jag inte har någon aning eller upplevelse om hur det är att tillhöra en språklig minoritet började hela processen med att jag skaffade så mycket information som möjligt om detta. Jag läste undersökningar, artiklar och intervjuer och lyssnade på radioprogram. Även om att jag bekantade mig med ämnet kunde jag fortfarande inte att förstå allt och det kändes som om jag var tvungen att vara riktigt försiktig till exempel med enkätfrågorna eller vissa begrepp. Jag ville inte bli sedd som påträngande eller ohövlig. I något skede förstod jag ändå att jag inte behöver vara rädd för att ställa fel frågor så länge jag förhåller mig objektiv. Processen underlättades också av att jag förstod att det inte går för mig som utomstående forskare att förstå allt och sedan dess har det varit lättare för mig att närma mig processen mer objektivt.

Pasanen (2015: 53) reflekterar också över forskarens position och konstaterar att det är en fördel att gemenskapen man undersöker är bekant och personlig för forskaren. Då är det möjligt att förstå vissa attityder och vanor bättre samt man är insatt i vad som händer i gemenskapen. Det är alltså inte entydigt vilket som skulle vara bättre, en forskare utanför gemenskapen eller en forskare från gemenskapen. Kanske är det mest betydelsefullt att båda perspektiven finns representerade i vetenskaplig forskning. Med denna avhandling bidrar jag till att tillföra något mer till forskning i minoritetsspråk och arvspråk.

I denna studie har jag inte tagit närmare ställning till olika benämningar på meänkieli och alla dess varieteter eller meänkielitalare. Vissa vuxna inlärare diskuterar också dessa benämningar i sina svar.

Utifrån svaren kan man förstå att för någon är rätta benämningar och till exempel användning av termen tornedalsfinska i stället för *meänkieli* mycket viktiga medan någon annan tycker att denna diskussion är onödig och pinsam. Jag har tagit benämningarna *meänkieli* och *tornedaling* direkt från lagen för att undvika diskussion om ett ämne som jag inte kan förstå tillräckligt. Som utomstående forskare betraktar jag detta objektivt utifrån och i detta sammanhang har det inte varit nödvändigt eller meningsfullt att klargöra skillnaderna mellan till exempel *meänkieli*, tornedalsfinska och gällivarefinska. Om informanten till exempel har använt benämningen tornedalsfinska i sitt svar har jag betraktat den som en synonym till *meänkieli*.

Enligt Pasanen (2015: 53) har man runt om i världen bland urbefolkningar kritiserat forskare som bara kommer och undersöker utan att själva gemenskapen någonsin drar nytta av studien eller får veta resultaten av studien. Jag är mycket medveten om att min pro gradu -avhandling är inte så betydande i vetenskapens värld att dess resultat kunde vara till stor nytta. Efter att avhandlingen publicerats kommer jag ändå att erbjuda en möjlighet att dela information om studien inom gemenskapen. En sådan önskan kom också från informanterna själva och jag kommer att respektera deras önskan med tacksamhet för deras deltagande.

7 Sammanfattande diskussion

Avhandlingens syfte har varit att utreda hur vuxna inlärare av meänkieli förhåller sig till meänkieli och till den nationella minoriteten *tornedalingar*. Jag har också intresserat mig för med vilka språkattityder informanterna har påbörjat sina meänkielistudier. Dessutom har jag velat ta reda på vilka attityder vuxna inlärare har mött från andra människor och om andras attityder har påverkat informanternas vilja att lära sig meänkieli. Förhandsantagandet för den här studien har varit att meänkieli är ett arvspråk för de flesta informanterna. Därmed har jag med avhandlingen strävat efter att bidra med ny kunskap både om arvspråk och nytalare i en nordisk kontext och om möjligheter till språkrevitalisering ur individens perspektiv. Mina forskningsfrågor för den här avhandlingen har varit:

1. Vilken betydelse har meänkieli för vuxna inlärare av meänkieli och deras språkliga identitet?
2. Med vilka språkattityder har vuxna inlärare börjat lära sig meänkieli och vilka attityder har de upplevt från sin omgivning?
3. Hur upplever vuxna inlärare sin tillhörighet till den nationella minoriteten *tornedalingar*?

Den första forskningsfrågan har syftat till att ta reda på vilken betydelse meänkieli har för vuxna inlärare av meänkieli och deras språkliga identitet. För den klara majoriteten är meänkieli ett arvspråk och bland informanterna finns det endast sex vuxna inlärare som inte har meänkieli som arvspråk. Med arvspråk avses ett språk som har funnits i informantens släkt men som inte har förmedlats vidare till nya generationer. Arvet har stannat upp och informanterna har inte nödvändigtvis lärt sig tala meänkieli även om de har hört språket talas som barn. Det kan alltså konstateras att språkets betydelse som arvspråk är mycket betydande. Enkätsvaren visar också att begreppet arvspråk inte är välbekant eller vedertaget i svenska språket även om dess betydelse förstås.

Utöver betydelsen som arvspråk har meänkieli också andra betydelser för vuxna inlärare. Av materialet framgår att meänkieli ofta förknippas med hemkänsla, barndomsminnen och rötter vilket också har mycket med arvspråk att göra. Informanterna nämner att meänkieli väcker varma, trygga och nostalgiska känslor och betonar att genom språket får de möjlighet att förstå sig själv och sina rötter bättre. Meänkieli har också betydelse som ett minoritetsspråk som vill bevaras och hållas vid liv. Vuxna inlärare anser att språkrevitalisering är viktigt men bekänner också att deras egen roll i

den stora bilden är ganska liten. Informanterna inser dock att deras uppgift är att inspirera, uppmuntra och vara en förebild för andra. Den sista tydliga betydelsen som kan hittas i enkätsvaren är instrumentell betydelse. Denna betydelse är kopplad särskilt till de informanter för vilka meänkieli inte är ett arvspråk. Instrumentell betydelse betyder att meänkieli fungerar som ett medel att uppnå något. De flesta av de informanter för vilka meänkieli har en instrumentell betydelse har nytta av språket i arbetslivet.

Med den andra forskningsfrågan har jag granskat med vilka språkattityder mot meänkieli vuxna inlärare har börjat lära sig språket. Jag har också intresserat mig för vilka attityder de har upplevt från sin omgivning och hur dessa attityder har påverkat informanternas vilja att påbörja meänkielistudier. I enkätsvaren kan fyra frekvent förekommande kategorier som beskriver attityder identifieras. Den första kategorin behandlar frågan om meänkieli kan ses som ett riktigt språk eller inte. Vuxna inlärare själva tycker mest att meänkieli så klart är ett eget språk medan negativare attityder från omgivningen bara ser meänkieli som en dialekt av finska eller som en oriktig form av standardfinska. Också meänkielis status som minoritetsspråk och till och med som akademiskt språk har förbättrat attityderna mot meänkieli.

Den andra kategorin handlar om nyttan med meänkieli. Negativa attityder som ser meänkieli som ett onödigt språk kommer igen oftast från omgivningen. Detta motiveras med att det inte är någon idé att studera ett språk som har ingen framtid och kommer att dö ut. Informanterna själva tycker att de drar nytta av meänkieli framför allt på personlig nivå, dvs. vad gäller att förstå sina rötter, sin identitet och kultur. Andra tornedalningar förhåller sig främst positivt till vuxna inlärare av meänkieli även om vissa tycker att det är meningslöst och bortkastad tid att studera meänkieli. Det finns ofta skam bakom attityderna förknippad med de två första kategorierna. Skammen härstammar från historien där användningen av meänkieli har förbjudits av svenska staten. Man har skämts över sitt språk som inte har betraktats som ett fint språk. Även om dessa attityder och känslor av skam verkar sitta hårt har yngre generationer förvandlat skammen till stolhet över sitt språk och ursprung.

Den fjärde attitydkategorin handlar om tidigare språkkunskaper bakom attityder mot meänkieli. I allmänhet har vuxna inlärare före meänkielistudierna haft de starkaste språkkunskaperna i förståelse, dvs. i att förstå talat språk. De svagaste språkkunskaperna var däremot förmåga att skriva. Detta är kännetecknande för personer som har ett språk som arvspråk eftersom de i barndomen har hört språket talas men inte har lärt sig använda det. Attityden till själva språket är att det är ett svårt språk med en svår grammatik. Informanterna tycker också att eftersom språket är så svårt är det omöjligt att lära

sig det ordentligt. Från andra människor möter vuxna inlärare frågan varför de lär sig ett språk som de redan kan. Informanternas egen upplevelse av sina språkkunskaper kan ändå vara den motsatta. Gällande olika attityder mot meänkieli finns det mycket variation och båda ytterligheterna förekommer både i informanternas egna attityder och attityderna de har upplevt från andra människor. Grovt kunde det konstateras att informanternas attityder mot meänkieli huvudsakligen är mer positiva än omgivningens attityder.

Den tredje forskningsfrågan har koncentrerat sig på tillhörighet till den nationella minoriteten *tornedalingar*. Jag har velat undersöka hurdan tillhörighet informanterna känner till gruppen tornedalingar även om meänkieli inte är deras modersmål eller ett starkt språk. I materialet har jag hittat fyra faktorer som kan påverka informanternas upplevelser av deras tillhörighet. Utöver de konkreta kategorierna språk, plats, släktskap och kultur har jag också behandlat känslan av tillhörighet. Enligt enkätsvaren med några få undantag är språket som förenande eller särskiljande faktor relativt oväsentlig. Goda språkkunskaper är inget krav för att kunna tillhöra gemenskapen utan oftast räcker det med bara någon slags koppling till meänkieli. Också gemensam humor och språklig historia ökar tillhörighetskänslan.

Plats nämns i materialet oftast som antingen särskiljande eller förenande faktor. Å ena sidan ges det exakta beskrivningar av Tornedalen som område vilket antingen utesluter eller inkluderar individen som medlem av gemenskapen. Å andra sidan betonas det också i enkätsvaren att vilken geografisk koppling som helst från födelseort till vistelse i området räcker för tillhörighet till gruppen. Faktorn släktskap förekommer också ganska ofta och motiveras med tanken att tillhörigheten till gruppen tornedalingar ärvs från föräldrarna. Kulturell tillhörighet nämns minst ofta i svaren men i några fall ges det detaljerade beskrivningar av tornedalsk kultur.

Sist har jag behandlat känslan av tillhörighet. Även om största delen av informanterna nämner någon av de fyra faktorerna som viktiga när det gäller tillhörighet till gruppen tornedalingar nämner de också ofta att ingen av dessa aspekter är något krav för tillhörighet. Den gemensamma uppfattningen verkar vara att informanterna inte vill utesluta någon. Om man själv känner att man hör till tornedalingarna eller om man har någon koppling till Tornedalen eller meänkieli så är man tornedaling. Den tornedalska identiteten är också något som kan förvärfvas för sig själv utan släktskap och oberoende av var man är född. Den här tredje forskningsfrågan innehåller mest motstridighet och tveksamhet och därför är det svårt att generalisera resultatet eller dra någon allmän slutsats. Känslan av tillhörighet verkar ändå vara viktigare än någon enskild faktor. Därav kan det dras en försiktig slutsats

att även om språk, plats, släktskap och kultur är viktiga för tillhörigheten, är definitionen av tornedaling mycket bredare och den tar hänsyn till exempelvis känslomässiga aspekter.

Det finns mycket sådant i studiens resultat som man kunde ha förväntat sig redan i början av hela processen. Dessutom finns det också mycket oväntade och till och med överraskande resultat. Även om jag har försökt generalisera resultaten med försiktighet så att jag har hittat huvudpunkterna och de förenande faktorerna, har några enstaka och mindre frekventa svar varit överraskande, som till exempel vissa informanternas kritiska attityd till meänkieli som ett eget språk eller språkets mindre betydelse för tillhörigheten till gruppen tornedalingar. Också den allmänna motstridigheten och tudelade uppfattningar mellan informanterna har varit oväntat till exempel i attityd- och tillhörighetsfrågor samt när det gäller att definiera begreppet arvspråk. Av enkätsvaren har det framgått att begreppet arvspråk är rätt obekant för informanterna och därför har det förstås varit svårt för dem att definiera ett sådant begrepp. Jag undrar om informanternas svar hade varit annorlunda om begreppet hade varit en vedertagen term i svenska språket. Nu kan man hitta tveksamhet och osäkerhet när vuxna inlärare försöker definiera begreppet arvspråk och beskriva sin språkliga identitet. Jag hoppas att den här studien och användningen av begreppet arvspråk i den hjälper någon med något minoritetsspråk som arvspråk att identifiera sig och sin språkliga identitet.

Denna studie kan också ge upphov till en diskussion om vad samhället och andra människor kan göra för att underlätta vuxna inlärares väg till att bli språkanvändare och medlemmar av en språkgemenskap. Resultaten visar att attityderna mot meänkieli och dess talare skulle kunna förbättras hos majoritetsbefolkningen. Dessutom kan man lägga märke till att de vuxna inläraarna själva definierar begreppet tornedaling ganska öppet vilket möjliggör att också nyalare utanför gemenskapen kan skaffa sig den tornedalska identiteten senare. Redan att språket är ett arvspråk och har hunnits i slakten kan göra att man blir medlem i gruppen tornedalingar och då behövs det inte fullständiga språkkunskaper eller några geografiska kopplingar. Eftersom definitionen av gemenskapen och språkets nyalare är så tolerant, måste majoriteten vara försiktig med att inte definiera vem som kan eller får tillhöra någon minoritet eller språklig och kulturell gemenskap.

Det ska dock tas i beaktande att denna informantgrupp är unik eftersom den består av vuxna inlärare av meänkieli. Med en annan informantgrupp skulle resultaten kunna vara annorlunda. Tidigare studier har ändå visat liknande resultat av till exempel attityder mot meänkieli som är mest positiva hos inlärare och talare men det förekommer också motstridigheter (Arola 2006; Viitala 2020). För

ytterligare forskning skulle särskilt tillhörighetsfrågor kunna undersökas närmare till exempel med en informantgrupp som utgörs av personer med en stark tornedalsk identitet.

Med denna undersökning har jag strävat efter att fylla en vetenskaplig kunskapslucka eftersom arvspråk och nytalare ur minoritetsspråkets synvinkel inte har undersökts i nordiskt sammanhang. Även om det har känts utmanande att närma sig ett så utforskat ämne har det ändå känts rätt viktigt att våga göra det. Om alla är rädda för att utforska obekanta ämnen kommer de inte att undersökas i framtiden heller. Ändamålet med detta projekt har också varit att försöka etablera begreppen *arvspråk* och *nytalare* som översättningsmotsvarigheter till de engelska begreppen *heritage language* och *new speaker*. Utan en omfattande nordisk teoretisk bakgrund har detta krävt mycket arbete och mod men jag tycker att jag har lyckats med det.

Vad betyder det att studien har utförts med nytalare och vuxna inlärare av meänkieli och hur avviker denna grupp från andra möjliga informantgrupper? Nytalare är en viktig del av språkrevitaliseringen och i gruppen nytalare ingår både nya språkanvändare utanför gemenskapen och arvspråktalare som har lärt sig det bortglömda språket som vuxen. När antalet modersmålstalare minskar blir nytalares bidrag allt viktigare. Om dessa nytalare för språket vidare till nya generationer stärker de språkets vitalitet ytterligare. Som det redan har visats av andra studier kan jag också baserat på mina resultat konstatera att individen och gemenskapen inte ensamma är ansvariga för språkets revitalisering. De är beroende av samhällets och majoritetens ekonomiska men framför allt attitydrelaterade stöd.

Avsikten med denna avhandling har inte varit att berätta hur meänkielis framtid kommer att se ut eller hur stor roll nytalare kommer att ha för språkrevitaliseringen. Studien har ändå påvisat vad som ligger bakom beslutet att påbörja meänkielistudier och varför vuxna inlärare har velat studera meänkieli. Med resultaten kan man också bevisa att meänkieli har goda chanser att överleva om attityderna mot meänkieli och dess talare förblir positiva eller blir ännu bättre och om möjligheterna till språkinlärning förbättras. Detta argument stöds även av andra studier, som till exempel Annika Pasanens doktorsavhandling (2015) och Juha Ridanpääs undersökning (2018). Vuxna inlärare har redan ett motiv för språkinlärning samt goda attityder mot språket och de saknar bara starkare stöd från samhället och människor utanför gemenskapen.

I denna avhandling har jag koncentrerat mig på temana arvspråk, nytalare och revitalisering av minoritetsspråk och behandlat dem rätt allmänt. Eftersom jag tycker att arvspråktalare och nytalare av ett minoritetsspråk spelar en viktig roll i språkrevitalisering skulle det vara värdefullt att fortsätta

forska i ämnet. Framtida forskning kunde fokusera närmare på vad som händer med vuxna inlärare av meänkieli efter nybörjarkursen. Det skulle vara viktigt att ta reda på hur många av dem som faktiskt blir aktiva nytalare av meänkieli och vilka faktorer som gör det möjligt och vilka faktorer som förhindrar det. Den typen av undersökning skulle kunna berätta vilken typ av konkret stöd som hjälper till att återuppliva meänkieli.

På det hela taget har denna graduprocess varit mycket lärorik. Jag har satt mig in i otaliga källor och förutom vetenskapliga publikationer också fått autentiskt material direkt från vuxna inlärare av meänkieli. Samtidigt känner jag också att jag är först i början av att förstå allt som har med minoritetsspråk att göra. Ett av huvudmålen med denna studie har varit att väcka intresse för meänkieli och revitalisering av minoritetsspråk och därför hoppas jag att också studiens läsare har lärt sig något och att avhandlingen kan fortsätta debatten om minoritetsspråk och deras framtid.

Litteraturförteckning

Andersson, Camilla, 2020: *Meänkieli – ett språk under ständig utveckling*. Hämtad 16.10.2021 från <http://www.minoritet.se/Meankieli-ett-sprak-under-standig-utveckling>.

Arola, Laura, 2006: Asenteellista menoa – tornionlaaksolaiset nuoret ja vähemmistökieli. I: Haurinen, Olga & Sulkala, Helena (red.): *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti V* (15–29). Uleåborg: Uleåborg universitet. Tillgänglig på <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514280032.pdf>.

Benmamoun, Elabbas; Montrul, Silvina & Polinsky, Maria, 2013: Heritage languages and their speakers: Opportunities and challenges for linguistics. *Theoretical Linguistics* 39 (129–181). Tillgänglig på https://www.researchgate.net/publication/274908881_Heritage_languages_and_their_speakers_Opportunities_and_challenges_for_linguistics.

Bijvoet, Ellen, 2007: Attityder till språk. I: Sundgren, Eva (red.): *Sociolingvistik* (113–143). Stockholm: LiberAB.

Block, David, 2009: *Second Language Identities*. London: Continuum.

Einarsson, Jan, 2004: *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Elenius, Lars, 2007: Statlig minoritetspolitik i Sverige. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (56–75). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

ELP (Endangered Languages Project), 2021: *Meänkieli*. Hämtad 10.11.2021 från <https://endangeredlanguages.com/lang/10967>.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha, 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Garrett, Peter, 2010: *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Glottolog, 2021: *Spoken L1 Language: Tornedalen Finnish*. Hämtad 10.11.2021 från <https://glottolog.org/resource/languoid/id/torn1244>.

Grenoble, Lenore & Whaley, Lindsay, 2006: *Saving Languages. An Introduction to Language Revitalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

Haapamäki, Saara & Bäckman, Linda, 2020: Att ”prata med gurkor”. Nya talare av svenska i Närpes. I: Wide, Camilla; Ingman, Eva; Lankinen, Katri & Vaakanainen, Veijo (red.): *Svenskan i Finland 18* (26–43). Åbo universitet. Tillgänglig på https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/150838/Wide_mfl_2020_Svenskan_i_Finland.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

He, Agnes Weiyun, 2010: The Heart of Heritage: Sociocultural Dimensions of Heritage Language Learning. *Annual Review of Applied Linguistics* 30 (66-82).

Huss, Leena & Lindgren, Anna-Riitta, 2005: Monikielinen Skandinavien. I: Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta (red.): *Monikielinen Eurooppa: kielipolitiikkaa ja käytäntöä* (246–282). Helsinki: Gaudeamus.

Hyltenstam, Kenneth, 2007: Begreppen språk och dialekt och meänkielis status som eget språk. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (237–282). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Institutet för språk och folkminnen, 2020a: *Handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*. Tillgänglig på <https://www.isof.se/download/18.317326fe17956889727581d0/1622567082812/Redovisning%20Handlingsprogram%20för%20bevarande%20av%20de%20nationella%20minoritetsspråken%202020.pdf>.

Institutet för språk och folkminnen, 2020b: *Meänkieli*. Hämtad 16.11.2021 från <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetsprak/meankieli>.

Institutet för språk och folkminnen 2021a: *Fördjupat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*. Tillgänglig på <https://www.isof.se/download/18.35b6217817c119d563bb362/1632988497201/Redovisning%20Fördjupat%20handlingsprogram%202021.pdf>.

Institutet för språk och folkminnen, 2021b: *Revitalisering och rättigheter*. Hämtad 11.11.2021 från <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetssprak/revitalisering-och-rattigheter>.

Johansson, Henning, 2007: *Trespråkighet, urbefolkningar och kulturövergrepp*. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (38–55). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Kalaja, Paula, 1999: *Kieli ja asenteet*. I: Piirainen-Marsh, Arja & Sajavaara, Kari (red.): *Kielenoppimisen kysymyksiä* (45–72). Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Kulturdepartementet, 1999: *Nationella minoriteter i Sverige*. Prop. 1998/99:143. Hämtad 19.10.2021 från <https://www.regeringen.se/49bafd/contentassets/27916edfb28242ee9e3f56b2d2e9f415/nationella-minoriteter-i-sverige>.

Kulturdepartementet, 2018: *Nystart för en stärkt minoritetspolitik*. Hämtad 26.10.2021 från <https://www.regeringen.se/49ee6b/contentassets/1714b43194a84a409955192b48147374/nystart-for-en-starkt-minoritetspolitik-skr.-201718282.pdf>.

Kulturdepartementet, 2020a: *Svenska statens övergrepp mot meänkielitalande ska utredas*. Pressmeddelande. Hämtad 19.10.2021 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/03/svenska-statens-overgrepp-mot-meankielitalande-ska-utredas/>.

Kulturdepartementet, 2020b: *En stärkt politik för Sveriges nationella minoriteter*. Hämtad 19.10.2021 från <https://www.regeringen.se/4a623d/contentassets/90c989c7175b42a39469c6a38bf68349/faktablad-en-starkt-politik-for-sveriges-nationella-minoriteter.pdf>.

Larsson, Staffan, 1986: *Kvalitativ analys: Exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.

Melander, Per, 2019: *Umeå universitet ger nybörjarkurs i meänkieli hösten 2019*. Umeå universitet. Hämtad 27.11.2021 från https://www.umu.se/nyheter/umea-universitet-ger-nyborjarkurs-i-meankieli-hosten-2019_7980184/.

Minoritet.se, 2017: *Svenska språket var norm*. Hämtad 3.10.2021 från <https://www.minoritet.se/1243>.

Murchadha, Noel P.Ó; Hornsby, Michael; Smith-Christmas, Cassie & Moriarty, Máiréad, 2018: New Speakers, Familiar Concepts? I: Murchadha, Noel P.Ó; Hornsby, Michael; Smith-Christmas, Cassie & Moriarty, Máiréad (red.): *New Speakers of Minority Languages* (1–22). Tillgänglig på https://www.researchgate.net/publication/321440578_New_Speakers_Familiar_Concepts.

Mällinen, Jarno, 2020: *Vähemmistön identiteetti elää kielessä*. Uleåborg: Uleåborg universitet. Hämtad 11.11.2021 från <https://www.oulu.fi/yliopisto/uutiset/vahemmiston-identiteetti-elaa-kielessa>.

Nordberg, Bengt, 2007: Vad är sociolingvistik? I: Sundgren, Eva (red.): *Sociolingvistik* (13–38). Stockholm: LiberAB.

Norrby, Catrin, 2014: Svenskan i världen. Globala och lokala perspektiv. I: Lindström, Jan, Henricson, Sofie, Huhtala, Anne, Kukkonen, Pirjo, Lehti-Eklund, Hanna & Lindholm, Camilla, 2014: *Svenskans beskrivning 33* (1–15). Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig på <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144498/Svenskans%20beskrivning%2033.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

O'Rourke, Bernadette; Pujolar, Joan & Ramallo, Fernando, 2014: New speakers of minority languages: The challenging opportunity – Foreword. *International Journal of the Sociology of Language* 231 (1–20). Tillgänglig på https://www.researchgate.net/publication/269699324_New_speakers_of_minority_languages_The_challenging_opportunity-Foreword.

Pasanen, Annika, 2015: *Kuávsui já peeivičuová. 'Sarastus ja päivänvalo': Inarinsaamen revitalisaatio.* Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsingin yliopisto. Tillgänglig på <https://www.sgr.fi/fi/files/original/8107fa3f09bac2414dbfa5def2ae6465.pdf>.

Pasanen, Annika, 2020: *Onko kieli kotona? Saamen kielen siirtäminen lapselle.* Saamelaiskäräjät. Tillgänglig på https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2021/02/OnkoKieliKotona_FI.pdf.

Pasanen, Annika, 2021: *Revitalisering.* Hämtad 3.10.2021 från <https://www.kvenskinstitt.no/sprak/om-minoritetsprak/revitalisering/>.

Pietikäinen, Sari, Dufva, Hannele & Laihiala-Kankainen, Sirkka, 2002: Kieli, kulttuuri ja identiteetti – ääniä Suomenniemeltä. I: Pietikäinen, Sari, Dufva, Hannele & Laihiala-Kankainen, Sirkka (red.): *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti* (9–18). Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Pekkari, Karl, 2007: Meänkieli som hemspråk i skolan genom åren. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (145–170). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Persson, Curt, 2018: ”Då var jag som en fånge.” *Statens övergrepp på tornedalingar och meänkielitalande under 1800- och 1900-talet.* Tillgänglig på https://www.hscopy.se/epublicering/rapport_0409/files/assets/basic-html/page-1.html.

Polinsky, Maria, 2018: Who Are These Speakers, Where Do They Come From, and How Did They Get to Be the Way They Are? I: Polinsky, Maria: *Heritage Languages and Their Speakers* (1–37). Cambridge: Cambridge University Press.

Redebo, Susanne, 2020: *Vilka är budbärare av den tornedalska kulturen?* Hämtad 6.4.2021 från <https://www.minoritet.se/vilka-ar-budbarare-av-den-tornedalska-kulturen>.

Ridanpää, Juha, 2017: Huumori ja meänkielisten tilallinen identiteetti. *Elore* 24 (1–21). Tillgänglig på <https://journal.fi/elore/article/view/79279/40181>.

Ridanpää, Juha, 2018: Why save a minority language? Meänkieli and rationales of language revitalization. *Fennia: International Journal of Geography* 196 (187–203). Tillgänglig på <https://fennia.journal.fi/article/view/74047/38006>.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (red.), 2010: *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

SFS 2009:600: *Språklag*. Hämtad 18.4.2021 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600.

SFS 2009:724: *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Hämtad 18.4.2021 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724.

SFS 2010:800: *Skollag*. Hämtad 26.4.2021 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800.

Skolverket, 2020: *Rätt till modersmålsundervisning*. Hämtad 13.11.2021 från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-modersmalsundervisning#h-Narskamanfamodermalsundervisning>.

Skutnabb-Kangas, Tove, 1981: *Tvåspråkighet*. Lund: LiberLäromedel Lund.

STR-T 2020: *Verksamhetsplan*. Tillgänglig på <https://www.str-t.com/wp-content/uploads/2020/05/Verksamhetsplan-2020.pdf>.

SVT, 2021: *Jag var en lägre ras*. Tv-program. Hämtad 3.11.2021 från <https://www.svtplay.se/jag-var-en-lagre-ras>.

SÖ 2000:2: *Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter*. Utrikesdepartementet. Tillgänglig på <https://www.regeringen.se/49c846/contentassets/02b946ed1ee747a1a7bf4874fd8d3633/ramkonvention-om-skydd-for-nationella-minoriteter>.

SÖ 2000:3: *Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk*. Utrikesdepartementet. Tillgänglig på

<https://www.regeringen.se/49c846/contentassets/97147c5866ea4d85ac99404ffa010dae/europeisk-stadga-om-landsdels--eller-minoritetssprak>.

TENK (Forskningsetiska delegationen), 2009: *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. Helsingfors. Tillgänglig på <https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/etiskaprinciper.pdf>.

TENK (Forskningsetiska delegationen), 2012: *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland*. Tillgänglig på https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valli, Raine, 2018: Aineistonkeruu kyselylomakkeella. I: Valli, Raine (red.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevälle tutkijalle* (92–116). Juva: PS-kustannus.

Van Deusen-Scholl, Nelleke, 2003: Toward a Definition of Heritage Language: Sociopolitical and Pedagogical Considerations. *Journal of Language Identity & Education Identity* 3 (211–230). Tillgänglig på https://www.researchgate.net/publication/233182532_Toward_a_Definition_of_Heritage_Language_Sociopolitical_and_Pedagogical_Considerations.

Viitala, Matilda, 2020: *Framtiden för meänkieli. Språklig identitet hos tornedalska elever i årskurs 4*. Luleå: Luleå tekniska universitet. Tillgänglig på <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1440449/FULLTEXT02>.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. https://lincs.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf.

Wardhaugh, Ronald & Fuller, Janet M., 2015: *An Introduction to Sociolinguistics*. John Wiley & Sons, Inc.: West Sussex.

Wande, Erling, 2007: Anteckningar om meänkielis historia. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (124–144). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Westergren, Eva & Åhl, Hans, 2007: Ett språk är mer än ett språk. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (124–144). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Winsa, Birger, 1996: *Från tornedalsfinska till meänkieli*. Stockholm: Stockholms universitet. Tillgänglig på <http://www.xn--sprkfrsvaret-vcv4v.se/sf/fileadmin/PDF/Fron-fit-meankieli.pdf>.

Winsa, Birger, 2007: Tornedalingarna – en språklig minoritet. I: Westergren, Eva & Åhl, Hans (red.): *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige* (76–93). Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Åhrén, Christina, 2008: *Är jag en riktig same? En etnologisk studie av unga samers identitetsarbete*. Umeå: Umeå universitet. Tillgänglig på <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:142493/FULLTEXT01.pdf>.

Bilaga 1

Mejlet om enkäten till vuxna inlärare av meänkieli

Hej!

Jag heter Annie Mäkelä och jag är magisterstuderande vid Tammerfors universitet. Jag skriver min avhandling pro gradu om revitalisering av meänkieli ur vuxna inlärares synvinkel. Syftet är att ta reda på hur vuxna språkinlärare vid [två undervisningsanstalter där meänkieli undervisas] förhåller sig till meänkieli och dess inläring. Jag är också intresserad av hur vuxna inlärare av meänkieli uppfattar sin språkliga identitet samt tillhörighet till den språkliga minoriteten ”tornedalingar”.

Jag ber dig att delta i min undersökning genom att besvara det här frågeformuläret. Ditt deltagande i undersökningen är förstås frivilligt. Dina svar behandlas anonymt och de kommer att utnyttjas i min avhandling pro gradu. Enkäten består av 30 frågor och det tar ca 10–15 minuter att fylla i den. Enkäten är öppen till 31.1.2021.

Om du har problem med att besvara frågorna eller om du inte förstår någon fråga, var vänlig och kontakta mig (annie.makela@tuni.fi). Tack på förhand för ditt bidrag!

Annie Mäkelä

annie.makela@tuni.fi

Tammerfors universitet, Finland

Bilaga 2

Enkätfrågorna till vuxna inlärare av meänkieli

Bakgrund

1. Kön

- Kvinna
- Man
- Annan
- Vill inte säga

2. Ålder

- Under 20 år
- 20–29 år
- 30–39 år
- 40–49 år
- 50–59 år
- Över 60 år

3. Vilket är ditt modersmål?

- Svenska
- Meänkieli
- Finska
- Annat, vilket? _____

4. Vilket/vilka språk talades i ditt hem när du var under skolåldern?

- Svenska
- Meänkieli
- Finska
- Annat, vilket? _____

5. Har någon talat eller talar någon i din släkt eller familj meänkieli? Vem?

Meänkieli

6. Vilken betydelse har meänkieli för dig? Hurdana föreställningar väcker det hos dig?

7. Vad betyder begreppet ”arvspråk” för dig?

8. Är meänkieli ett arvspråk för dig? Varför? Varför inte?

Inläring av meänkieli

9. Varför har du börjat studera meänkieli?

10. Hurdana var dina språkkunskaper i meänkieli innan du började studera det? Hur mycket kunde du?

11. Vilket vitsord (1–5) skulle du ge dig själv när du bedömer dina språkkunskaper i meänkieli innan du började dina studier?

	1 = kunde inte alls	2 = kunde lite	3 = kunde bra	4 = kunde mycket bra	5 = kunde flytande
Förmåga att skriva	•	•	•	•	•
Förmåga att tala	•	•	•	•	•
Förmåga att förstå skriven text	•	•	•	•	•
Förmåga att förstå talat språk	•	•	•	•	•

12. Vilka saker, personer, åsikter eller attityder har haft en POSITIV påverkan på ditt beslut att studera meänkieli?

13. Vilka saker, personer, åsikter eller attityder har haft en NEGATIV påverkan på ditt beslut att studera meänkieli?

14. Ska du fortsätta studera meänkieli?

- Ja
- Nej
- Vet inte

15. På vilka andra sätt utvecklar du dina språkkunskaper i meänkieli?

16. Följer du meänkielispråkiga medier, läser du böcker, tittar du på filmer, lyssnar du på radio/musik på meänkieli? Hur ofta?

17. Vilken betydelse har meänkielispråkiga medier för dig och din språkinläring?

18. Vad tycker du om att lära meänkieli till dina (framtida) barn? Skulle du vilja att de också ska lära sig meänkieli? Varför? Varför inte?

19. Hur ställer andra meänkielitalare sig till dig som vuxen språkinlärare?

Attityder till meänkieli

20. Vad betyder det för dig att kunna meänkieli i framtiden?

21. Hur viktigt är det för dig att meänkieli håller sig vid liv?

- Mycket viktigt
- Viktigt
- Ganska viktigt
- Inte så viktigt
- Inte alls viktigt

22. Varför tycker du så?

23. Vilken roll har du för meänkielis framtid? Ser du dig själv som en viktig del av språkrevitalisering, dvs. återupplivning av meänkieli?

24. Vilken betydelse har meänkieli för din identitet?

25. Hur definierar du begreppet ”tornedalingen”? Vem är en tornedaling enligt din åsikt?

26. Hur viktiga anser du att aspekter som t.ex. språket (meänkieli), kultur, födelseort, boplats och släktskap är för den tornedalska identiteten?

27. Tycker du att du är en tornedaling?

- Ja
- Nej
- Vet inte

28. Varför tycker du så?

29. Känner du någon slags tillhörighet till den språkliga minoriteten/gemenskapen ”tornedalingar” eller ”meänkielitalare”? Om ja, hurdant?

Till slut

30. Om du har några flera åsikter, tankar eller frågor, var vänlig och skriv dem här:
